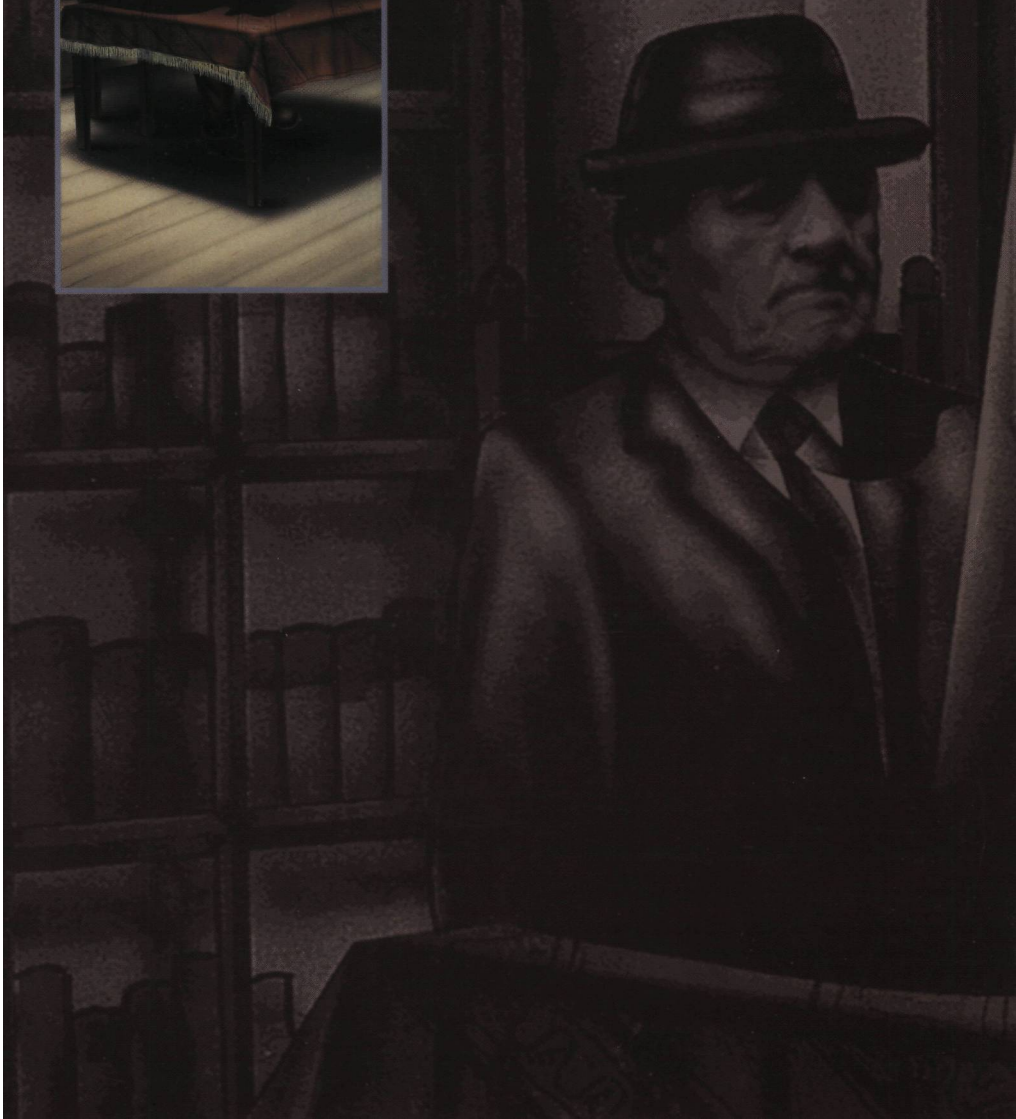
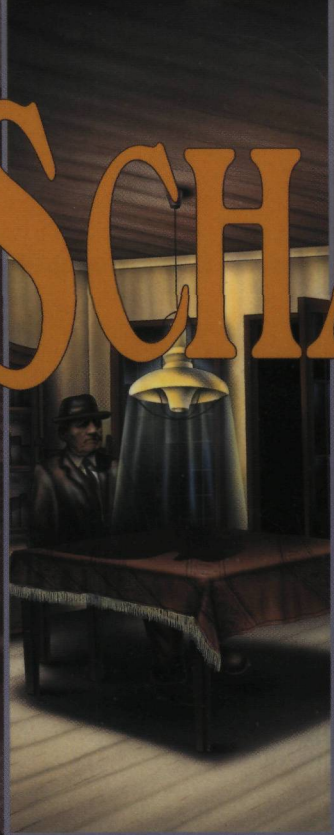

SCHAKELS

van Herman Heijermans

Herman Heijermans werd geboren in 1864. Op zijn zevenentwintigste besloot hij zijn leven drastisch te veranderen. Zijn ambitie om schrijver te worden bleek groter te zijn dan het verlangen om zijn hele leven handelaar in huishoudelijke artikelen te blijven. Heijermans schreef romans, kort proza en een groot aantal toneelstukken. Uit veel van zijn werk blijkt een grote sociale bewogenheid. In zijn eigen tijd waren de critici nooit echt enthousiast. Niet voor niets liet Heijermans zijn stukken altijd op kerstavond in première gaan, dan waren er in ieder geval een aantal voorstellingen gespeeld voordat de recensies verschenen en kon de mond-tot-mondreclame haar werk gedaan hebben. Toch oogstte hij veel succes in binnen- en buitenland en nog altijd wordt hij beschouwd als één van de belangrijkste Nederlandse toneelschrijvers. Zijn belangrijkste toneelstukken zijn: *Op hoop van zegen* (1900), *Schakels* (1903), *De opgaande zon* (1908), *Eva Bonheur* (1916) en *De wijze kater* (1917). In 1924 verscheen zijn laatste werk, de roman 'Droomkoninkje'. In datzelfde jaar overleed hij.

De hoofdpersoon in *Schakels* is de weduwnaar Pancras Duif. Een eenvoudige, hardwerkende man, die zich heeft opgewerkt van kleine smid tot eigenaar van de fabriek De Schakel. Hij heeft de leiding van de fabriek overgedragen aan zijn zoon Henk. Pancras zelf wordt verliefd op zijn huishoudster Marianne. Als hij besluit om met de veel jongere vrouw te trouwen, protesteert de hele familie. De zoons Henk, Jan en Toon en dochter Coba met haar man Dirk doen alles om te voorkomen dat het huwelijk doorgaat, bang als zij zijn voor het verlies van het familiekapitaal. Ze gaan zelfs zover dat ze de psychiater dr. Van Rijn de opdracht geven hun vader te onderzoeken. De strijd tussen vader en kinderen ontwikkelt zich: gaat het huwelijk door en hebben Marianne en Pancras een toekomst of winnen de hebzuchtige kinderen en blijft Pancras eenzaam en verbitterd achter?

Herman Heijermans

SCHAKELS

Joop van den Ende Theaterproducties

214/134

JOOP VAN DEN ENDE PRESENTEERT

SCHAKELS

van Herman Heijermans
Een vrolijk spel van de huiselijke haard

JOHN KRAAIJKAMP	– Pancras Duif
RYAN VAN DEN AKKER	– Marianne
HUGO METSERS	– Jan
HENRIËTTE TOL	– Margriet
HUIB ROOYMANS	– Dirk
INE KUHR	– Coba
WILBERT GIESKE	– Henk
BRAM BART	– Toon
EDMOND CLASSEN	– Hein
BEA MEULMAN	– Gerritje
WIM VAN DEN HEUVEL	– arbeider
AD FERNHOUT	– dokter Van Rijn en boekhouder
WIBBIEN VAN VLIET	– Elsje

Regie:	JULES ROOYAARDS
Dekor:	MISJEL VERMEIREN
Licht:	URI RAPAPORT
Kostuums:	MARIE LAUWERS
Uitvoerend producent:	HANSJE TERLINGEN

Première:	1 oktober 1996
	Stadsschouwburg
	Amsterdam

PRODUCTIE

JOOP VAN DEN ENDE THEATERPRODUKTIES,

EEN ENDEMOL ENTERTAINMENT ONDERNEMING

Het boek *Schakels* werd voor Joop van den Ende Theaterproducties
geproduceerd door Uitgeverij BZZTôH

Illustratie omslag: Bert Muller BNO
Ontwerp omslag: Julie Bergen
Zetwerk: No lo sé prod.
Druk- en bindwerk: Haasbeek, Alphen a/d Rijn

ISBN 90 5501 383 8

EERSTE BEDRIJF

Een privé-kantoor der fabriek. Eerste plan, links, deur naar de fabriek. Eerste plan, rechts, deur naar woonhuis. In de achtergrond een deur naar buiten, tussen twee ramen. Voor het linkerraam en de deur een afsluithek. Tweede plan, rechts, een grote brandkast. Voorplan, in het midden, een bureau-ministre.

ARBEIDER

(op een stoel bij het hekje)

Dat duurt lang.

(een stilte)

Ik zeg dat 't lang dúúrt.

(een stilte)

KANTOORBEDIENDE

(door linkse deur)

Meneer...

BOEKHOUDER

(gestoord in gereken)

Wat nou weer!

KANTOORBEDIENDE

Wissel van Wijman, genoteerd op vandaag.

BOEKHOUDER

(kribbig)

Hoe groot?

KANTOORBEDIENDE

Zeventienduizenddriehonderdvijftig gulden.

BOEKHOUDER

De klapper!

KANTOORBEDIENDE

Alstublieft, meneer.

BOEKHOUDER

(op z'n horloge kijken)

Vijf minuten voor een. Hoe komt dat ding zo laat.

KANTOORBEDIENDE

Hij zei...

BOEKHOUDER

Hij zei! Hij zei! Dan maar morgen. Meneer is bezig.

(de bediende terugroepend)

Of nee! Klop aan en vraag of het gelegen komt.

(de bediende klopt aan de rechtse deur - een stem "binnen" - bediende af)

ARBEIDER

(opstaand)

Zou 't nog lang duren, voor ik...

BOEKHOUDER

Dat zal wel.

(de telefoon gaat)

Hallo! Ja. Meneer is in gesprek. Wat zegt u! Oh. Gegund voor een honderdzeventachtigduizend gulden - de bovenbouw zonder fun-dering. Zo? Was de Pletterij négen mille hoger? Jawel. Daar zal voor gezorgd worden. Dank u. Goiemiddag.

(draait nijdig af - rekent hardop) ... Zeventien... drieënveertig... vijfen-zestig...

KANTOORBEDIENDE

't Was in orde. Meneer vraagt of u even telefonisch wil adviseren.

BOEKHOUDER

(belt korzelig op)

Hallo! Kom nou, juffrouw!

(belt weer) Hallo! ... Moet ik telkens driemaal bellen, juffrouw? Ja, driemaal!! Nee, niet éénmaal! Honderdzesendertig. *(schreeuwend)*

Hònderzesendertig. Een. Drie. Zes. Hallo! Spreek ik met de Provin-ciale? U spreekt met "De Schakel". Ja. Ik heb hier 'n wissel van Wijman & Co. *(herhalend)* Wijman! ... Wouter, IJzer, Mozes, Aap. Nul. Ja. Wijman - betaalbaar gesteld van zeventienduizenddriehon-derdvijftig gulden. Ná kastijd, ja. Dat moet u voor éénmaal maar 'ns door de vingers zien. En morgen hebben we, buiten het gewone

advies nog twintig mille nodig - gewone cheque. Dank u. U is wel beleefd. (*belt af*) Wat wacht je nou nog! (*bediende af*)

HENK

(*door rechtse deur*) De post van twaalf. (*legt een stapel op het bureau*) Wordt die man geholpen? (*drukt op de elektrische bureaubel*)

BOEKHOUDER

Die daar moet wachten - is ongevraagd gekomen.

HENK

(*kantoorbediende komt binnen*) Post van twaalf. Een expressebestelling. (*bediende af*)

(*uit zijn humeur*) We zullen er orde in stampen, goedschiks of kwaadschiks. Als er weer een wissel na kastijd komt, stuur je 'm terug.

BOEKHOUDER

Hij was genoteerd op vandaag, meneer.

HENK

Raakt me kouwe kleren niet. (*belt*)

BOEKHOUDER

De bovenbouw van de Lokaal-Spoorweg is gegund voor eenhonderdzevenentachtigduizend gulden. De Pletterij was négen mille hoger.

HENK

Mooi! (*zich de handen wrijvend*) En die wouwen geen combinatie, haha! (*tot de bediende*) Zeg de korrespondent dat de post een uur vroeger klaar moet zijn - begrepen, 'n uur vróeger - na drieën ben ik weg. (*bediende af*) Zeldzaam stom gezicht! Eenhonderdzevenentachtigduizend gulden. Zo-zo. Dan moet er achttienduizendzevenhonderd gulden borg gesteld worden. Bel de Provinciale op en zeg dat we twintig mille meer disponeren.

BOEKHOUDER

Is geschied, meneer.

HENK

Mooi! Op jou kan ik vertrouwen. (*af*)

BESTELLER

(*op*) Alsjeblieft.

BOEKHOUDER

Telegram? Tweede deur, op 't privé-kantoor.

BESTELLER

Pancras Duif - wóónhuis.

BOEKHOUDER

O. (*tekent af*) Alsjeblieft. (*besteller af*)

ARBEIDER

(*opstaand*) Ik zal maar...

PANCRAS

(*uit rechtse deur - de zuster voorgaand naar buitendeur*) En nog 'ns hartelijk dank, zuster. (*schudt haar de hand*) Nee, door 't hekje. Dat is korter. En als je me ooit nodig heb...

DE ZUSTER

Dank u.

PANCRAS

Als je me nodig hebt...

DE ZUSTER

De arme hebben altijd nodig. Dag meneer. (*af*)

PANCRAS

Dag zuster. (*tot de boekhouder*) Dat is een engel. Voor die zou je door het vuur gaan. Die goochelt een ziekte weg. - Wie is dat?

BOEKHOUDER

Iemand die al 'n uur op u wacht.

PANCRAS

Op mij - je weet toch...

ARBEIDER

Ken je me niet meer - Pancras? ...

PANCRAS

(*driftig*) Pancras! ... Wie geeft jou 't recht...

ARBEIDER

Ken je me waarachtig niet meer! - Ouwe Jacob - Jacob Dulk...

PANCRAS

(*nadenkend*)

Jacob Dulk... Ben jij? ... 'k Zou je niet herkend hebben!

ARBEIDER

Ik jou ook niet.

PANCRAS

Zo. Zo. Zo. Jacob Dulk. En wat wou je, Jacob?

ARBEIDER

'k Wou je spreken.

PANCRAS

Ga je gang. Maar niet te lang - vandaag is toch al me hele dag in de war. (*zet zich over de boekhouder*) Nou - ik luister.

ARBEIDER

(*'t hoofd schuddend*) Ik moet je alleen hebben...

PANCRAS

Alleen? Voor die meneer heb ik geen geheimen.

ARBEIDER

Ik wel.

PANCRAS

(*tot de boekhouder*)

Eén ogenblikje dan maar.

BOEKHOUDER

(*schouderophalend*) Meneer Henk wacht op de staten waaraan ik bezig ben.

PANCRAS

Ja - kan 't geen uitstel lijn - morgen of maandag?

ARBEIDER

Nee Pancras. Morgen is 't te laat.

PANCRAS

(*de boekhouder wenkend*) Vijf minuten.

BOEKHOUDER

(*schouderophalend*) Goed meneer. Telegram. (*af*)

PANCRAS

(*scheurt het telegram open, leest met gezicht van niet begrijpen*) Loop naar de duivel! - En nou jij!

ARBEIDER

Als je stem niet eender gebleven was, zou ik niet geloven, Pancras, dat jij tegenover me zat...

PANCRAS

Nee. Gebeurt meer, wat? Roken?

ARBEIDER

Dank je.

PANCRAS

Hij's goed...

ARBEIDER

Dank je.

PANCRAS

Steek 'm dan bij je...

ARBEIDER

Dank je. (*een stilte. Pancras steekt op*)

... Pancras, weet jij van m'n zoon?

PANCRAS

Van je zoon?

ARBEIDER

Van me zoon Gerrit die bij jou - ketelmaker is?

PANCRAS

(*glimlachend*) Hoe zou ik die kennen, kerel - er werken er vijfhonderd op de fabriek. - Is 'n zoon van jou op de ketelmakerij?

ARBEIDER

(*knikt*) ... Maar morgenavond staat-ie op straat. Ontslagen.

PANCRAS

Ik weet 'r niks van.

ARBEIDER

Is je dat niet verteld, Pancras?

PANCRAS

Geen woord! M'n zoon Henk gaat tegenwoordig alleen over de fabriek - en al stond ik zelf nog aan 't hoofd - je snapt dat met vijfhonderd - vijfhonderdveertig man, òngerekend 't kantoorpersoneel - er geen oog op te houden is...

ARBEIDER

'k Dacht dat jij, Pancras...

PANCRAS

Nou!

ARBEIDER

(*'t hoofd schuddend*) Doet 'r niet toe - Pancras - je moet me zoon houden.

PANCRAS

Ja, ik – ik – ik ben de baas niet meer. Hoe heet-ie?

ARBEIDER

Gerrit...

PANCRAS

Gerrit Dulk? – Gerrit Dulk? Nooit van gehoord. En waarom is ie ontslagen.

ARBEIDER

(schoudergeschokkend) Waarom...

PANCRAS

Als jij 't niet weet! ...

ARBEIDER

Woorden met de chef.

PANCRAS

Zo! *(ongeduldig)* Pieneman heeft anders nooit last met de mensen. *(een potlood grijpend en noterend)* Gerrit, zei je? Gerrit Dulk – ketelmaker. – Nou, ik zal 'r met m'n zoon over praten. Dat beloof ik je.

ARBEIDER

Dag Pancras. *(naar de deur, keert zich bij het hekje om)* 'k Dacht dat je me herkend zou hebben... Me niet zo zou afschepen...

PANCRAS

(driftig) Afschepen! Wie scheept er af? ...

ARBEIDER

Als me zoon – door jôuw zoon ontslagen wordt – dan sta ik ook op straat, Pancras.

PANCRAS

Ook? Wat ook?

ARBEIDER

Had jij zo'n vijftentwintig jaar geleden gedacht, dat ik nog is zou bedelen bij jou. Dat je niks van me zou weten? Niks.

PANCRAS

Zo! *(ongeduldig bellend)* Ik zal met me zoon...

ARBEIDER

... Hoeft niet meer – dank je. *(gaat naar de deur, keert om)* Als je vannacht in bed ligt, Pancras, dan moet jij is denken an, toen we nog maats waren, toen we samen boven op de kap van het station zaten,

ik de bouten klemde, jij de voorhamer sloeg - toen kreeg jij 'n duizeling - en ik...

KANTOORBEDIENDE

Heeft u gebeld, meneer?

PANCRAS

(ongeduldig op en neerlopend) Ja! Nee! Wie roept je? (bediende af)
Verder jij! ...

ARBEIDER

Verder niks...

PANCRAS

Lummel! Alsof ik niet weet dat jij me bij me lurven pakte, we samen over de platen tot aan de spinten glejen...

ARBEIDER

... Tot aan de goot...

PANCRAS

... Tot aan de goot! Ha - ha. Zweetuurtje geweest hè? En dat we niet naar beneden gedonderd zijn! Dat is een godswonder geweest. Ik met me oog in 'n spijker...

ARBEIDER

Ik met 'n gebroken pink en de nagels van m'n poten gescheurd...

PANCRAS

En die trein - weet je nog - die trein die 't station binnenreed, dat de kap er van dreunde?

Ga zitten, ja, daar. (*arbeider op de plaats van de boekhouder*) En wat 'n hoogte! Je zou zeggen: hoe kwam ik zo duizelig - jaar in jaar uit zaten we op stationskappen...

ARBEIDER

Je had je nijdig gemaakt om de mensen beneden...

PANCRAS

Juist! Ik zie ze nog - rokende slampampers die lachten, terwijl wij...

ARBEIDER

... Terwijl wij als otters in de zon zweetten...

PANCRAS

... Gloeiend was 't! Moorddadig.

ARBEIDER

... En toen ging je, met ogen als van 'n schelvis...

PANCRAS

Ja, ja. As jij er niet geweest was, zat ik nou niet hier. 't Kan gek in 't leven lopen. – Gerrit, zei je. Wacht is. (*telefoneert*) Nou dan! Hallo! Is Pieneman op de ketelmakerij? Is die op de werf? Roep 'm en laat 'm effe terugbellen. (*belt af*) Hier rook! Rook, zeg 'k je. En – en waar ben jij gebleven? We zijn mekaar kwijt geraakt, wat...

ARBEIDER

... Ik word door me zoon onderhouden.

PANCRAS

Onderhouden?

ARBEIDER

Ik werk al niet meer van m'n veertigste – ongeluk gehad.

PANCRAS

Als je gekikt had...

ARBEIDER

(*hoofdschuddend*)

'k Had me zoon. We konden 'r komen. Z'n vrouw is dood. Ik doe 't huishouden.

PANCRAS

Zó. Doe jij 't huishouden?

ARBEIDER

D'er zijn drie kinderen.

PANCRAS

Drie? Toe maar!

ARBEIDER

't Is 'n toer! De jongste is nog niet eens zindelijk...

PANCRAS

Hahaha! En doe jij de luiers om?

ARBEIDER

(*lachend knikkend*) 'k Heb wel erger gedaan.

PANCRAS

(*licht-ontroerd*) Jij bent – verdomme.

MARIANNE

Kop bouillon, meneer.

PANCRAS

Da's me huishoudster, Jacob. Marianne. Die doet hier de luiers aan.
Hahaha! Geef 't hem maar...

MARIANNE

De dokter heeft gezegd...

PANCRAS

Breng 'm dan een andere kop. (*haar terugroepend*) Marianne! Wat staat 'r in dat telegram?

MARIANNE

(*glimlachend*) Van uw zoon, de student... "Suis court d'argent. Envoyez-moi deux cent florins. Antoine."

PANCRAS

Wat moet-ie?

MARIANNE

"Ik heb geld nodig - zend me tweehonderd gulden. Antoine."

PANCRAS

Antoine! Antoine! Alsof ie geen Toon kan zeggen! En in dat verdomde Frans!

We zullen 'm antwoorden. Schrijf op, in 't Frans: Geen rooie duit, Duif.

MARIANNE

(*schrijvend*) Pas le sou...

PANCRAS

Wat zeg je?

MARIANNE

Pas le sou - geen stuiver.

PANCRAS

Nee - rooie moet 'r in!

MARIANNE

Dat kan je niet vertalen, ik tenminste niet!

PANCRAS

Daar hebben ze verdomme Frans voor! Wat is Duif?

MARIANNE

Een Duif is pigeon...

PANCRAS

Dan zet je pallesoe Pijon! 'k Zal me nog langer laten villen. Antoine!

Antoine! - Pallesoe! - En nog 'n kop bouillon. Die daar heeft me eens 't leven... (*telefoon*) ... Ga maar! (*luistert*) Jij, Pieneman? Wat is dat geweest met een zekere Gerrit Dulk? Kerel schreeuw niet zo! Ruzie gehad? om wat? ... 'n Oproerkraaier?

Man - donder op met je oproer! - Je laat hem blijven! (*nijdig*) Wat zeg je? Kan 't niet anders?

Ik zeg je, hij blijft! - Goed, dan zal ik met me zoon - hou je mond maar - de rest schenk ik je! (*hangt de telefoonhaak op*) 'n Brutale bek zet die kerel op! (*belt*) Dat is in orde! (*Marianne met de tweede kop bouillon*) Daar, drink! (*kantoorbediende op*)

PANCRAS

(*tot kantoorbediende*) Telegram. Dadelijk versturen - Pallesoe! Pallesoe! Hahaha! (*bediende af*) Dat is bouillon om 'n dooie te laten dansen! Ja, ik ben ziek geweest, Jacob - hard ziek - 't heeft geen haar gescheeld of ik was van 'n andere kap naar beneden gebliksemd! Die en de pleegzuster, hebben me 'r doorheen gesleept. Zonder jouw ogen, Marianneke...

MARIANNE

Toe meneer. Laat nou...

PANCRAS

Heeft ze ogen in d'r hoofd, Jacob!

MARIANNE

Dan ga ik maar. (*af*)

PANCRAS

Hahaha! Verdomd, ik voel me als 'n jonge haan. Blijf zitten, Jacob. Vandaag hebben we 'n feestje, omdat ik 'r bovenop ben gekrabbeld. (*zoekt in z'n beurs*) Jij mag niet...

ARBEIDER

Nee, Pancras, geen centen.

PANCRAS

Eh - eh! Larie! Aan jou zeg ik niet pallesoe! - nou ik je weer is gezien heb... (*af*)

HENK

(*op*) Jozef? (*verwonderd*) Wat - wat zit jij daar?

ARBEIDER

(*verlegen*) Pancras heeft me gezegd, meneer...

HENK

Pancras! Pancras! En - wat drink je?

ARBEIDER

(*verlegen*) Weet ik niet, meneer... (*staat op*)

HENK

Bouillon! Toe maar -

PANCRAS

Jacob... Zo Henk, dat is...

HENK

(*ingehouden*)

Jawel, papa. (*af*)

PANCRAS

Poe - Poe! - M'n zoon.

ARBEIDER

Was die meneer jouw...

PANCRAS

Ja - de directeur. Ik ben sinds 'n paar maanden - uh - uh - (*tot boekhouder, die binnenkomt*) Wat ben ik Jozef?

BOEKHOUDER

Wat u bent?

PANCRAS

Ja! Ja! Wat ben ik van de zaak? Nou!

BOEKHOUDER

(*kregel*) Gedelegeerd kommissaris...

PANCRAS

Begrepen? Gedelegeerd kommissaris! Geef 's vijftientig gulden, Jozef - ik heb verdomme geen cent op zak! (*boekhouder belt*) Wat doe je?

BOEKHOUDER

Aan de kas vragen, meneer.

PANCRAS

Heb jij geen kontanten?

BOEKHOUDER

Nee, meneer. Dat loopt tegenwoordig over de kleine kas.

PANCRAS

Kleine kas!

BOEKHOUDER

De Maatschappij houdt Italiaans boek, meneer.

PANCRAS

Italiaans boek! Ik ben er gekomen zonder die kunsten...

BOEKHOUDER

(*tot kantoorbediende*) Breng 's even vijftientig gulden. Boeken voor rekening van meneer Pancras Duif, voorlopig.

PANCRAS

Voorlopig?

BOEKHOUDER

(*glimlachend*) Ja, meneer. In de boeken van de Maatschappij heeft u geen privé-rekening. Dat zit 'm daarin...

PANCRAS

Loop naar de duivel (*driftig tot bediende*) ... Breng vijftig en vlug! (*bediende af*) Ga jij maar weer zitten, Jacob. (*loopt ongeduldig op en neer*) Die grappen, Jozef, moeten geen tweede keer...

DIRK

Goeiemiddag.

JAN

Uit je humeur, papa - en dat vandaag!

PANCRAS

Houen jullie er ook 'n kleine kas op na? 't Is verdomme... Je broer Henk maakt 'n poppenkast van de zaak. (*tot de binnentredende bediende, die 't geld aan de boekhouder wil geven*) Nee, hier! Dank je. (*bediende af*) Jacob - voor jou.

ARBEIDER

(*angstig*) Pancras, je wil toch niet...

PANCRAS

Man, klets niet! - Voor jou. - En ik kom je opzoeken. Waar woon je?

ARBEIDER

Ik woon... Nee, ik doe 't niet.

PANCRAS

(*bruusk*) Ik vraag waar je woont!

ARBEIDER

D'r is geen reden om...

PANCRAS

(*ruw-goedig*) De deur uit! Mars! (*duwt de twee bankjes in Jacob's boezeroen, wenkt hem te zwijgen*) Kop dicht! En goed de luiers aanbinden met 'n dubbele knoop, hahaha! ...

ARBEIDER

Me zoon zal niet willen...

PANCRAS

Je zoon! Ook onder de plak! Smijt 'm er uit, Jan!

ARBEIDER

(*glimlacherig*) Nou... Nou... Als je met geweld...

PANCRAS

Ja met geweld! Hahaha! En als ik weer 'n duizeling krijg, pak je me, begrepen!

ARBEIDER

God zal je...

PANCRAS

Eh - eh, geen preek! En je zoon blijft.

ARBEIDER

(*verlegen*) Dank je, meneer...

PANCRAS

Meneer - ben jij bedonderd! Dag Jakob.

ARBEIDER

Dag, Pancras... (*in de deur*)

PANCRAS

Hahaha... (*arbeider af*) (*Hij wrijft zich luidruchtig de handen*) Daar kijken jullie van op, hè? Weet je wie die kerel was? Neen, hè? Natuurlijk niet! Heeft me 't leven gered? Ja, samen haaks van 'n stationskap gegleden! Twee milimeter verder en Henk en Toon en (*tot Dirk*) jouw vrouw - waren niet geboren! (*tot Jan*) Jij was twee en zoog op je duim. Hahaha! Altijd dorstig geweest, hè, hahaha! (*Jan knipoogt naar de kant van de boekhouder*) O. Mag weer niet. Schaven jullie maar! Wil je geloven dat die vent m'n dag goed heeft gemaakt?

DIRK

(*luchtig*) Om de waarheid te zeggen, vader - 't zijn natuurlijk mijn zaken niet, maar vijftig gulden! 't Is welletjes.

PANCRAS

Hij heeft - me 't...

JAN

(*glimlachend*) Papa moet 't zelf weten. Ik heb nooit wat van die historie gehoord...

PANCRAS

Dat bewijst alleen dat ik 'n lammeling ben! Hoe kon ik Jacob Dulk vergeten...

BOEKHOUDER

Jacob Dulk - is dat de vader van die Gerrit Dulk, die...

PANCRAS

Nee, 't is z'n zoon, hahaha!

BOEKHOUDER

Weet u dat...

PANCRAS

Jawel! Bekend! Oproerkraaiër! Kraaiër! Hoe komen ze in godsnaam aan zo'n woord. Wie kraait 'r oproer! Je kraait van plezier...

JAN

(*lachend*) Je hoeft niet te vragen of papa beter is.

PANCRAS

(*het telegram toewerpend*) Laatste nieuws van je broer Toon. Goed, hè? Antoine! Die kraait ook als - die leest Pallesoe Piesjon! (*tot Dirk*) Wat zit jij? Is 't weer dondere thuis?

DIRK

(*glimlachend*) Nee. Gelukkig niet. Maar ik kom voor zaken en u slaat zo door, dat ik geen kans zie aan 't woord te komen.

PANCRAS

Zaken?

JAN

Als meneer Jozef even...

PANCRAS

Je bent hier vandaag te veel...

BOEKHOUDER

(*zuchtend*) Dan neem ik 't boeltje maar mee.

PANCRAS

(*met het zware grootboek spottend*) Kan je 't wel alleen?

BOEKHOUDER

Als u maar weet dat 't niet prettig is...

PANCRAS

Nee, ik zie 't! (*boekhouder af*) Hahaha! Toen ik pas begon schreef ik me hebben en houden op de kastranden van je moeder! Nou moet 't in de statenbijbels - op z'n Italiaans!

BOEKHOUDER

(*terug met 't hoofd door de deur*) Let u op de telefoon! ...

PANCRAS

Ja, ja. Ga maar met je vrachie! - Ziezo. Ik zit.

DIRK

Vader - Jan en ik hebben samen 'n zaak van betekenis op 't oog.

PANCRAS

Kom! Jullie samen! Dat gaat toch geen dag zonder herrie!

DIRK

(*glimlachend*) Dat wagen we er op...

JAN

(*lachend*) Ja, dat is meteen 't grootste risico.

PANCRAS

De wereld is wel veranderd in m'n twee maanden ziekte. Ik kende jullie anders...

DIRK

(*kregel*) Wat nou anders? ...

JAN

(*valsig*) Ja, wat anders! ...

PANCRAS

Anders waren jullie...

DIRK

Nee dat waren we niet.

JAN

Absoluut niet.

PANCRAS

(*glimlachend*) Ik wou zeggen dat anders...

DIRK

Dat hoeft u niet te zeggen - daar is geen aanleiding toe.

JAN

Papa, haalt u alstublieft geen ouwe koeien uit de sloot. We zijn er om mekaar 't leven aangenaam te maken...

PANCRAS

(*snel, invallend*) Juist! Nee, nou herken ik je weer, hahaha!

JAN

Heel aardig! ...

DIRK

Als u liever heeft...

PANCRAS

Ik hou me mond al!

(*telefoonbel*) Ja? - "De Schakel" - Koers van Londen. - Ja, ik schrijf al. Tin contant £ 118.15/- op 3 maanden £ 117. Ja - Koper £ 52 2/6 - op 3 maanden £ 52 7/6. Dank je. Ja! - Zeg Jongemans... (*boekhouder komt binnen om enige papieren van het bureau te krijgen, luistert*) ... weet jij, weet jij 't verschil tussen 'n jonge meid en 'n scheepsanker van "De Schakel" - Nee? (*luidruchtig lachend*) - Nou, dan heb ik meelij met je! Dan moet je niet trouwen, hahaha! (*belt lachend af. De boekhouder gaat met de papieren heen*) Of die er ingevlogen is! Sjonge, sjonge, tin al weer gestegen. Henk is een duivel! Die voelt 't aankomen als de markt stijgt. Net als ik. (*wrijft zich in de handen*)

DIRK

Hebt u nou 'n ogenblikje?

PANCRAS

Zes. Steek van wal.

DIRK

Maar vertrouwelijk.

PANCRAS

De hoeveelste ben ik aan wie je 't vertelt?

JAN

(*ongeduldig*) Pa, u doet als 'n kind - de zaak is serieus.

DIRK

Meer dan serieus. U weet dat er al lang sprake is geweest de spoorlijn achter de stad te verleggen.

PANCRAS

Ja, ja.

DIRK

Al wat achter die lijn ligt is dood, afgesloten voor 't verkeer.

PANCRAS

Ja, ja.

DIRK

De paar ongelukkige huizen die er van vroeger stonden, zijn haast geen cent waard.

PANCRAS

Nee, nee.

JAN

En nou weten wij...

DIRK

Ho! - Nou weet ik...

JAN

O - hij weet 't alleen! ...

DIRK

Wel allemachtig! Nee - die is sterk. Ben ik bij jou gekomen of jij bij mij?

JAN

Denk je dat ik als makelaar me ogen in me zak heb?

DIRK

(bol van opwinding) Dat is brutaal! Nee, dat is verdomme om je te bedoen! Vanmorgen nog zei hij...

JAN

(z'n woorden wikkend) En wat zei ik vanmorgen? ...

DIRK

Je zei: "Verdomme, Dirk..."

JAN

Ja, maar geen woorden verdraaien!

DIRK

Woorden verdraaien! Dat moet jij zeggen...

DIRK

't Is me de moeite niet waard hierop in te gaan.

PANCRAS

(sussend) We waren bij die paar ongelukkige huizen gebleven.

DIRK

(*nijdig tot Jan*) Wil jij? ...

JAN

Dank je. Jij weet 't immers alleen...

DIRK

(*haalt driftig de schouders op*) Flauwe kul! - Enfin - we zijn dan te weten gekomen vader, dat de raadscommissie in een geheim rapport adviseert...

PANCRAS

... De baan te verleggen...

DIRK

(*gebluft*) Hoe weet ú dat?

JAN

Ja? ...

PANCRAS

(*vrolijk*) Tja!

HENK

Heeft u iemand gesproken?

PANCRAS

Ik? Geen levende ziel! Maar 't is logisch - niet? Als 'n korset te benauwd zit, gesp je 't los.

JAN

U raadt 't toevallig omdat Dirk duidelijk genoeg...

DIRK

En hoe duidelijk! - Om spijkers met koppen te slaan - doet u mee in de combinatie? We hebben de hele strook tot de kerk in handen - Er valt 'n kwart miljoen minstens te verdienen...

PANCRAS

Kontant?

JAN

(*driftig*) Kontant! Daar hebben we u voor nodig!

DIRK

Wat maak jij je nou driftig? Wou je hebben dat vader toehapte als in 'n gesmeerd broodje? Ik zeg alleen: denk er over. Mooier grond-speculatie is er in geen eeuwen geweest!

PANCRAS

En als de raad nee zegt?

DIRK

D'r zitten – maar vader, als je 'n stom woord loslaat, ben je geen knip voor je neus waard...

JAN

Nee, geen knip! Dan ben je...

DIRK

Stil nou! ... D'r zitten raadsleden in de combinatie. Nou? Hèhè! Is die goed? Is die fijn?

JAN

U moet helpen met vijftig mille.

PANCRAS

En als 't misloopt?

DIRK

Hahaha! God, vader, wat kan je onnozel uit de hoek komen!

JAN

Ja, dat moet u nou 's voorrekenen.

PANCRAS

En als de raad...

JAN

Ja, als alle potten breken! Geen haar op me hoofd dat er aan denkt.

PANCRAS

Dat kan jij, geloof ik, makkelijk zeggen.

DIRK

(bot lachend) Hahaha! Geen haar op z'n hoofd! ...

JAN

Oh leuk! Kolossaal!

DIRK

Nou – doe je mee, vader? Als we de straat aangelegd hebben noemen we hem de Pancras Duif-straat.

PANCRAS

Je mag hem ook Pancras Doffer-straat noemen, want ik doe niet mee.

DIRK

U doet niet mee?

JAN

En waarom niet als ik vragen mag?

PANCRAS

Omdat ik me niet bemoei met dingen waarvan ik geen jota verstand heb. Ik ken dat! Rozengeur, maneschijn in 't begin en 'n verstopt riool aan 't end...

JAN

(driftig) Met andere woorden, wij proberen u op te lichten...

PANCRAS

(een weinig opgewonden) Wat je probeert weet ik niet, gaat me niet aan. *(tot Jan)* Ik heb je in 'n zaak gezet - ik heb je 'n berg geld voorgeschoten - ik ben 'n jaar geleden voor tien mille borg voor je gebleven.

JAN

Dat is de tiende keer, dat ik 't hoor...

PANCRAS

(driftig) Er is een grens, 'n grens! *(tot Dirk, die hem in de rede wil vallen)* Als 't jou met de aannemerij tegenliep, was ik er nog. Ik heb je bij de zestigduizend geleend, op accepten en erewoord. *(driftiger tot Dirk, die weer spreken wil)* Jawel! Ik verwijt 't niet... 't Staat op je rekening geboekt en basta. Maar nog is 'n halve ton aan jullie samen...

JAN

Aan ons? De combinatie bestaat uit...

PANCRAS

Kan me niet schelen!

DIRK

Als raadsleden zelf...

DIRK

Kan me niet schelen!

JAN

Als ik nou even mag voorrekenen...

PANCRAS

Kan me niet schelen!

DIRK

De burgemeester van...

PANCRAS

Kan me niet schelen!

JAN

(driftig) Als u nou niks schelen kan!

PANCRAS

(driftig) Nee, niks, niks!

DIRK

Gewoon belachelijk. Mèn stelt u 'n zaak voor en u begint met persoonlijke verwijten. In elk geval denk 'r over na.

PANCRAS

Ik hoef niet na te denken over iets dat misloopt.

JAN

En gesteld dat 't misloopt en u er met vijftig mille inzit, wat dan nog?

PANCRAS

Wat dan nog!

JAN

Dan schrijft u eenvoudig vijftentwintig mille op ons aandeel af - god, papa, geld is er genoeg - je heb totaal vier kinderen...

PANCRAS

Wel zeker. 't Is jammer dat ik geen paling ben. Dan stroopte je me levend.

JAN

Dus u wilt niet...

PANCRAS

Nee, ik wil niet. Ik hoor niks als geld, geld en nog eens geld. Je broer Toon, die al tién jaar studeert...

DIRK

Eigen schuld! Ik, als vader...

PANCRAS

Jij als vader...

JAN

'n Eer voor de familie om 'n luie donder met geweld dokter te maken!

PANCRAS

Dat is mijn zaak! De enige die deugt en oppast is Henk.

JAN

Natuurlijk. Henk, die u als een schooljongen behandelt...

PANCRAS

(*aarzelend*) En al zou ik willen - ik kan niet. De zaak is 'n N.V. geworden. Mijn eigen aandelen (*slaat met de vlakke hand op de brandkast*) liggen hier...

DIRK

Slimmigheid van Henk. Die 't dichtst bij 't vuur zit...

PANCRAS

Wel, alle donders. Waarom heb ik, toen ik ziek werd, Henk z'n zin gegeven? Had je liever gehad dat de zaak, waarin m'n bloed en m'n zweet zit, waarin ik als smidsknecht begonnen ben, dat -ie door jullie uit mekaar was getrokken - na - na - m'n dood?

DIRK

Ik stap op. We weten hoe laat 't is.

JAN

Nou bedankt. U heeft vandaag 'n humeur om te zoenen.

DIRK

Toen we binnenkwamen was 't al mis.

JAN

'n Wildvreemde bedelaar wordt 't geld toegestopt en wij...

PANCRAS

Jullie worden mishandeld.

DIRK

Da's eens maar nooit meer.

PANCRAS

In godsnaam geen Pancras Duif-sstraat.

JAN

Lacht u maar! Maar 't voortrekken van Henk - die nota bene jaren jonger is dan wij -daar zullen we, als 't nodig is, 'n stokje voor steken. We hebben dezelfde rechten.

PANCRAS

(*weer vrolijk*) Hahaha!

DIRK

Zullen we morgen?

PANCRAS

(*aarzelend*) Ik zal - ik zal met Henk...

DIRK

(*korzelig*) Bonjour!

MARIANNE

(*die 't laatste gehoord heeft*) Had u ruzie?

PANCRAS

Ruzie? Nee. We dee'n wat huiselijk, m'n zoon, m'n schoonzoon en ik. (*de bouillonkoppen bedoelend*) Neem maar weg!

MARIANNE

(*de telefoonkruk voorzichtig aanvattend*) Zou... ik even? ...

PANCRAS

Wou jij telefoneren?

MARIANNE

De kippen zijn er nog niet.

PANCRAS

Toe dan maar.

MARIANNE

Meneer Henk wil niet dat ik voor 't huishouden...

PANCRAS

Poe-poe! (*zelf bellend*): Geef me kok effe. Kok, de Poelier. Zeg op van je kippen!

MARIANNE

Vraagt u 'm waar ze blijven... en zeg 'm...

PANCRAS

(*sprekend*) Hallo... Met Kok (*de boekhouder komt halffluisterend in de deuropening*) Zeg kok waar blijven mijn kippen - Met wie je spreekt! - Duif! Pisjeou! Dúí-dúí-úí. De duif vraagt waar de kippen blijven, hahaha! Dádelijk? - Dadelijk zegt-ie...

MARIANNE

Zeg u 'm dat-ie er alles in laat.

PANCRAS

Wat alles.

MARIANNE

De magen en de levertjes.

PANCRAS

Me huishoudster zegt, Kok, dat je de magen en de levers niet moet gappen. En niet per ongeluk hanen sturen! Dag Kokkie! (*belt af. Boekhouder verdwijnt*) Heb je zo'n haast? Wat hangt er aan je hals?

MARIANNE

Oh, m'n medaillon is open gegaan!

PANCRAS

Kom hier - zal ik 't dichtknippen. (*nadert*)

MARIANNE

(*de twee koppen neerzettend*) Dank u. Kan ik zelf.

PANCRAS

Ben jij zo bang voor me, Marianneke?

MARIANNE

Bang! Ik vind alleen dat u de laatste dagen - een beetje raar tegen me doet - daar net nog, waar die werknemer bij was, over m'n ogen...

PANCRAS

O? Mag dat niet?

MARIANNE

Maggen? Ik kan 't niet verbieden. Maar...

PANCRAS

Maar wat?

MARIANNE

Dat nare lange aankijken - wat u nou weer doet...

PANCRAS

Denk jij dat 'n ouwe bok geen groen bladje lust!

MARIANNE

Da's weer heel aardig gezegd, maar dan moet u andere groene blaadjes zoeken - ik wil met rust gelaten worden.

PANCRAS

Zo, kat.

MARIANNE

Voor de pleegzuster had u meer respekt. (*neemt de koppen op*)

PANCRAS

(*op 't medaillon wijzend*) Wie zit 'r in - 'n vrijer?

MARIANNE

M'n man - hij is dood.

PANCRAS

... Ben jij weduwe?

MARIANNE

Ja. En ik heb 'n zoontje van tien.

PANCRAS

Waar haal je dat allemaal ineens vandaan? Daar wist ik niks van.

MARIANNE

't Stond in m'n getuigschrift.

PANCRAS

Zo. Heb ik niet onder m'n ogen gehad. Laat 's kijken. *(zij zet de koppen opnieuw neer, ontschakelt het medaillon. Hij knipt het open)* Is die jonge vent - dood? *(zij knikt)* Lang geleden?

MARIANNE

Negen jaar.

PANCRAS

Ben jij dan met een kind van 'n jaar blijven zitten? *(zij knikt)* En heb-je alleen je kop boven water gehouden? *(zij knikt)* *(de andere zij van 't medaillon openknappend)* En is dat - je zoon?

MARIANNE

Ja - toen hij een half jaar was.

PANCRAS

Jouw gezicht! Wat 'n bul! Wat 'n benen! Wat 'n billen! Hahaha! ...

MARIANNE

Zestien pond woog-ie toen...

PANCRAS

Zestien pond! Woog jij je kinderen - je kind wil ik zeggen! *(zij knikt)* Heb ik nooit gedaan. Moet ik onthouden. Kan me van pas komen, hahaha! - En waarom haal je 'm niet hier...

MARIANNE

Wat 'n vraag! 'n Kind in betrekking...

PANCRAS

Betrekking! Is-die hier? Ja? Dan neem je 'm bij je.

MARIANNE

Ik zal verstandiger zijn, meneer.

PANCRAS

We zullen zien! Voor jouw ogen... Loop nou niet wèg!

MARIANNE

Als ik u nou net vriendelijk vraag...

PANCRAS

En als ik jou nou zeg, kattenkop, dat ik - dat ik...

HENK

(op) Eén ogenblik, papa. (Marianne af)

PANCRAS

Ik schrik gewoon van je manier om... (bergt het medaillon op)

HENK

... M'n manier om wat?

PANCRAS

... Om zo ineens...

HENK

(geprikeld) Papa, ik ben de laatste om onaangename dingen te zeggen, maar 't wordt echt te dol. 't Is hier geen huiskamer. Dit is een kantoor - hier wordt gewerkt.

PANCRAS

(tam) Ik heb toch niet beweerd dat...

HENK

Ach kom! (enigszins driftig) U maakt "De Schakel" ridikuul. Ik ben van 's morgens tot 's avonds - tot 's nachts - bezig de bende te reorganiseren...

PANCRAS

De bende? Welke bende?

HENK

De bende op kantoor, op de administratie, op de fabriek...

PANCRAS

Hè. Hè! Stel je niet aan. Je bent in 'n opgemaakt bed gestapt...

HENK

Ik spreek geen kwaad van ú - ik heb 't over de ànderen, die allemaal misbruik hebben gemaakt van uw goedheid en de ouwerwetse controle. Dat is uit nou! En in plaats dat u me helpt bij het schoonvegen van 'n Augiasstal...

PANCRAS

'n... Wat?

HENK

Een Augiasstal. Papa "ik" ben de verantwoordelijke man geworden. Gewoon enorm hoe u in 'n halfuurtje 'n serie komieke dingen doet, die geen kind u zou verbeteren. Jongemans belt de koersen door en u vertelt vuile moppen door de telefoon - door de telefoon van de zaak - u belt de poelier op door...

PANCRAS

... Door de telefoon van de zaak...

HENK

Dat hoort niet!

PANCRAS

Je heb me netjes laten afluisteren.

HENK

Ik heb niks. Ik word alleen op de hoogte gehouden. En als ze me niet op de hoogte houden, gaan ze de laan uit. U laat 'n Frans telegram schrijven door de huishoudster - u kent geen Frans, ik hoef niet ver te zoeken: da's onkies. Zulke grapjes doet men entre-nous, niet met de hulp van 'n ondergeschikte die drie maanden in huis is...

PANCRAS

... En me twee maanden verpleegd heeft.

HENK

Dat spreek ik niet tegen, maar een zoon blijft een zoon en 'n huishoudster 'n huishoudster - ik ben er nog niet!! - u gaat tekeer over vijftig gulden - met welk recht? - U heeft geen privé-rekening - u verjaagt Jozef van zijn werk, van werk dat ik 'm opdroeg, waar haast bij is en tenslotte, en dat is helemaal 't comble, vind ik persoonlijk aan 't bureau een individu met, met een kop bouillon.

PANCRAS

Die man heeft me vroeger...

HENK

Papa al daas je tot morgen 't komt niet te pas. Doe wat u wilt, maar niet hiér. Ik hecht aan decorum. Zonder decorum geen gezag...

PANCRAS

(*tam*) Jacob Dulk en ik hebben vroeger samen gewerkt...

HENK

Wat doet dat 'r toe, papa! Wou u nou iedereen met wie u vroeger - vroeger! vroeger! gewoon enorm hoe u 't áltijd over vroeger heeft! - met wie u vróeger gewérkt heeft, op bouillon trakteren?

PANCRAS

Die Jacob Dulk, jongen... (*telefoonbel*)

HENK

(*aan de telefoon*) Ja. Oh! Pieneman? Wat is er? (*luistert - slaat driftig met de hand op tafel*) Wat? Papa heeft zich vergist, Pieneman...

PANCRAS

(*aarzelend*) Ik heb 't beloofd. 't Is de zoon van...

HENK

(*door de telefoon*) Ja. Zaterdag uitbetalen en onder géén omstandigheden terugnemen! (*belt driftig af*) Nee, dat doet de deur dicht.

PANCRAS

(*timide*) Die Gerrit Dulk is een zoon van...

HENK

Al was-die de zoon van God-weet-wie, hij gaat 'r uit. Een vent die relletjes uitlokt! Wel voor de donder, papa, de situatie wordt onhoudbaar als ú, als vader, meehelpt 't gezag te ondermijnen.

PANCRAS

't Gezag ondermijnen? De vader van Gerrit heeft mij...
Henk, laten we er geen ruzie om krijgen -je zult als directeur je vader 'n plézier doen door die Dulk te houden.

HENK

Nee, papa. Bij vijfhonderd man moet 'n voorbeeld gesteld worden.

PANCRAS

Dus je doet 't niet?

HENK

Nee papa.

PANCRAS

Weet je 't zeker?

HENK

(*schouder ophalend*) Ik denk er niet over, papa.

PANCRAS

(*nijdig*) Dan - dan -

HENK

Wat dan?

PANCRAS

Dan - niks. (*driftig*) Niks! (*een stilte*)

HENK

Wilt u zo vriendelijk zijn me even de tinkoersen op te geven die Jongemans doorgebeld heeft?

PANCRAS

Nee!

HENK

Heeft u ze niet genoteerd?

PANCRAS

(*nijdig*) Née!

HENK

(*kalm telefonerend*) Ja. Acht-honderd-zeven. (*glimlachend*) U moet er nog een beetje aan wennen om te rentenieren, papa. Uw horlogeketting hangt los.

(*Pancras tast naar Marianne's ketting, die uit zijn vestzak bengelt, kijkt grimmig, opent het medaillon*)

Ja, Jongemans, mag ik de tinkoersen nog even - ja - papa heeft verzuimt...

TWEEDE BEDRIJF

Pancras' burgelijk-ouderwets gemeubelde huiskamer. Deuren: achtergrond, eerste plan links, eerste plan rechts. Tweede plan rechts, een ouderwetse schouw. Ramen in achtergrond. Tweede plan links, een piano. Avond.

Marianne stopt sokken.

TOON

(door achterdeur met een reistasje) Hallo! Hallo! – Is de ouwe heer er niet?

MARIANNE

Hé, bent u 't? Dat is onverwacht.

TOON

Waar is de ouwe?

MARIANNE

Eventjes uit. Blijft u logeren?

TOON

Dacht je dat ik in een hotel ging? *(smijt jas en hoed op het tasje)* Is er bier in huis? Ik heb... eh...

MARIANNE

De thee staat op.

TOON

Thee op een nuchtere maag – dank je!

MARIANNE

Hebt u nog niet gegeten?

TOON

Mens, ik ben om vier uur opgestaan.

MARIANNE

Maar de morgenstond heeft toch goud in de mond.

TOON

Goud! Ik heb geld moeten lenen om de reis te betalen. – 'n Piano?
Dat is een goeie. Gaat de ouwe heer spelen?

MARIANNE

Ik speel wel 's wat.

TOON

Ach, wat gezellig. Ik heb nooit geweten, dat pa muzikaal was.
(*rondkijkend*) 't Is pathologisch netjes. En handwerkjes...

MARIANNE

Handwerkjes! Kapotte sokken.

TOON

Draag jij sokjens?

MARIANNE

De sokken van uw papa.

TOON

(*neuriënd, wijze "Voici le sabre"*) Zo. Zo! Zie hier de sokken, de sokken, de sokken... zie hier de sokken, de sokken van mijn papa!

...

MARIANNE

Hè, toe...

TOON

Dat Franse telegram was zeker 'n mop van Henk?

MARIANNE

Nee. Van meneer zelf.

TOON

Ach! – Lig jij met de ouwe onder een deken!

MARIANNE

Geen sprake van.

TOON

Zit je dik in 't huishoudgeld? Natuurlijk. Leen me 'ns wat. Dan ga ik 'n happie eten.

MARIANNE

Er staat kouwe kip in de keuken.

TOON

Kip! Zo, zo! Dat schranst hier. En 'k hap lucht. Geef me een riks.

MARIANNE

En wat zet ik in het huishoudboekje?

TOON

Hou jij 'n huishoudboekje bij?

MARIANNE

Nou en of! Daar ligt 't.

TOON

(het openklappend) Zo, zo - wat enig. *(leest)* Kaas - ham - toe maar - Zalf? Smeer je die ook op de boterham?

MARIANNE

(lachend) Spijkerbalsem. Uw papa heeft zich bezeerd.

TOON

Spijkerbalsem! Hahah! Wanneer zal de ouwe z'n bijgeloof 'ns afleren! - Transport piano. - Is dat ding vandaag gekomen? *(zij knikt)* Wat knus! *(schrijvend)* ... 'n Riks voor uw zoon Toon, die - honger heeft.

MARIANNE

(een rijksdaalder gevend) Op uw verantwoording.

TOON

(haar in de wang knijpend) Jij ben 'n toetje.

MARIANNE

(terugwijkend) Toe, meneer!

TOON

Als m'n maag niet zo knorrig deed - bleef ik 'n uurtje vrijen.

MARIANNE

Ik heb je nodig!

TOON

(jas aanschietend) Ik ben in 'n kwartier terug. Zeg je de ouwe - nee zeg maar niks. Dada! *(weer terug)* Als je al naar bed bent als ik terugkom: geen grapjes uithalen met wekken. - Ik word vanzelf wakker. Dada! *(af door achterdeur)*

MARIANNE

(legt de sokken in het handwerkmandje, opent de piano, speelt een paar vingeroefeningen. Pancras treedt door rechtse deur binnen, gaat genoeg-

lijk voor de schouw staan luisteren. Marianne houdt op, kijkt verschrikt om) Hè!

PANCRAS

Je speelt verdomd mooi.

MARIANNE

Hahah! Mooi! Vingeroefeningen.

PANCRAS

Da's voor mijn 'n mirakel. Vanmorgen, toen ze 'm brachten, heb ik 't ook geprobeerd. Maar bij mij gaan er steeds twee of drie tegelijk naar beneden – Moet dat?

MARIANNE

Nee.

PANCRAS

(zelf een paar toetsen bebonkend) Wat 'n geluid. En voor 'n prikkie! Tweehonderdvijftig gulden. Niet aan m'n zoons zeggen. *(ziet tas)*

MARIANNE

O ja, Toon is er. Hij had nog niet gegeten. Ik heb 'm tweevijftig gegeven.

PANCRAS

Tweevijftig? Jij moet ze maar bederven! *(opent de tas, neemt de voorwerpen er uit)* Jawel! Odeur! Ik zal 'm odeuren! 't Stinkt 'n uur in de wind. Hahaha! *(neemt de trekpot, giet het flesje vol)* Hahaha! Ik lach me morgen 'n beroerte. *(stopt het flesje in de tas)* De hele kamer stinkt.

HEIN

(snuivend) Bliksekaters, wat heb jij hier voor kanen gebraaien?

PANCRAS

Ruik me handen is. Daar val je van om, hè? – Ja, da's me nieuwe piano.

HEIN

Je nieuwe piano! Ik moet je nog bij 'n draaiorgel zien!

PANCRAS

Liefhebberij! Liefhebberij! Kost me alles en alles. *(draaiend)* ... vijf gulden huur in de maand... Ga zitten.

GERRITJE

Ik zou zo'n ding niet in m'n huis willen hebben, niet voor vijf gulden in de maand toe. We zijn er pas om verhuisd! ...

PANCRAS

(luidruchtig-lachend) Alweer verhuisd! Jullie hebben de besmettelijke verhuisziekte.

GERRITJE

God-God, wat een lol! Blijf jij wonen als ze 's morgens om zeven uur boven je hoofd op zo'n ding rammelen? *(Marianne af)*

PANCRAS

Twee maanden geleden ben je verhuisd voor de vocht, anderhalve maand geleden voor 'n school aan de overkant - 'n maand geleden - voor ongedierte - veertien dagen geleden voor...

GERRITJE

... Sjonge! Sjonge! Wie betaalt je de moeite?

HEIN

(stug-rokend) Mij doet ze er geen plezier mee. Ik heb er genoeg de smoor over in.

GERRITJE

Wat je zegt! En wie heeft er 't eerst gevloekt over de muziek als we in bed lagen! Wie?

HEIN

Ik. Omdat jij lag te zuchten als 'n ongesmeerde scheepskatrol... Toen ik nog voer, sliep ik door alles heen.

GERRITJE

Toen ie nog voer... Dat wist nou niemand! Ik heb geen zin om in me slaap gestoord te worden, vent-van-niks!

HEIN

Ik zeg al niks meer.

GERRITJE

Wat zou je ook willen zeggen! Als je hem zo ziet zitten, zou je hem je laatste cent geven. Vanmiddag heeft-ie de sauskom stuk gesmeten.

HEIN

De sauskom èn een bord...

GERRITJE

En als-ie 't nou nog in drift deed, de stuipekop - maar alles met 'n sarrend smoel! Ik leer 't 'm af, hoor. Hij, de sauskom - ik, de karaf. Ik wil wel 'ns zien, wie het langst volhoudt...

PANCRAS

Vrede op aarde en in je man 'n welbehagen...

GERRITJE

Wel ja, help 'n handje!

PANCRAS

Met sauskommen smijten? Nee, zo goddeloos ben ik niet.

HEIN

(*gemoedelijk*) Ik heb 'r vooruit gewaarschuwd, dat als ze vuil wordt waar de meid bij is – de boel stuk gaat! De meid heeft er niks mee te maken of ik 'n dagdief, (*telt op z'n vingers*) ... 'n niksnut, 'n opvreter, 'n sul...

GERRITJE

(*invallend:*) ... 'n Stuipekop, 'n zuiplap...

HEIN

(*kalm op z'n vingers doortellend:*) ... 'n Stuipekop, 'n zuiplap, 'n hoerenloper...

GERRITJE

... 'n Mispunt...

HEIN

... 'n Mispunt ben. Dat hou je gezellig onder mekaar.

GERRITJE

Die gek (*Hein telt 'n vinger bij*) stopt de meid zulke porties vlees toe – ... dan spreek ik met 'm af, dat-ie op moet houden met op 'r bord te laden als ik hoest – en als ik dan hoest, vraagt de windbuil (*Hein telt 'n vinger bij*) of ik kou heb gehad...

HEIN

Ja. Ja. Dat is m'n plicht. Ze hoest zo ongezond en al bij de eerste snee. Ik heb aan boord van de "Dolfijn" eens iemand gekend, die in 'n hoestbui gebleven is.

GERRITJE

Jij zou je geen ongeluk treuren, nul-van-'n vent (*Hein telt een vinger bij*) als 't mij overkwam.

HEIN

Kun jij nou denken, Pancras, dat die toen we nog vreeën – já, we hebben gevreeën! – dat die me brieven schreef zo lang als m'n halve hemp en dat ze dan aan 't eind zette – in gedachte gekust...

GERRITJE

As ik dat schreef, was ik in die dage stapelgek.

HEIN

En met zo'n stapelgekke, hebben ze me naar 't stadhuis laten koersen.
't Is me 'n toezicht!

GERRITJE

Zou je zo'n kerel nou niet... Lamzak. Beest.

HEIN

(rustig) Op de bibelesbonse berg wonen bibelesbonse mensen...

GERRITJE

(kwaadaardig) Als ik...

HEIN

(luid) En die bibelesbonse mensen hebben bibelesbonse kinderen...

GERRITJE

Je zou...

HEIN

(stevig) ... En die bibelesbonse kinderen, eten bibelesbonse pap...

GERRITJE

Judas, ik zal...

HEIN

(luid) ... Met 'n bibelesbonse lepel uit 'n bibelesbonse nap. Zo. Als je weer begint, hou ik 't 'n uur vol! ...

GERRITJE

(driftig) Geef m'n beurs!

HEIN

Alsjeblieft.

GERRITJE

En de huissleutel!

HEIN

Asjeblieft.

GERRITJE

Dag hoor! Ik laat je alleen met je broer. Mag je met hem lachen. Jij drijft me 't water in, kerel!

HEIN

Als ik dat eens mocht beleven.

(zij wil opnieuw ziedend opspelen, bedwingt zich, gaat deur-smijgend heen)

HEIN

(*dampst even rustig*) Ik doe d'er aan je over!

PANCRAS

Dank je. Jij bent te royaal.

HEIN

Zindelijk, waaks, vertrouwd met kinderen. Overdag los - 's nachts aan de ketting...

PANCRAS

Van "De Schakel"! Hahaha!

HEIN

Vroeger heb ik 't nooit geloofd, dat iemand lolletjes verkoopt, als z'n kop in de strop van de galg zit. Je leert elke dag. Ik wou dat ik van 'r af kon.

PANCRAS

Hahaha! Had beter uit je ogen gekeken! ...

HEIN

Als je op 'n wif verkikkerd ben, sta je als een schip in de mist. Klaart 't weer op, dan zit je aan de grond.

PANCRAS

En je misthoorn?

HEIN

Die is daar net de deur uit gegaan.

PANCRAS

Hahaha! 't Wordt tijd de reddingsboot uit te zetten! 't Is zeldzaam hoe jullie allemaal klaagt. Daar heb je me zoon Jan, die met Margriet is getrouwd. 'n Dochtertje om te stelen! 'n Engel van 'n meid. Mijn enige kleinkind. En de ouders? Kat en hond. Zij zuur - hij niet lekker voor hij z'n twintig potten bier heeft gestouwd. Daar heb je m'n dochter Coba, die met Dirk is getrouwd. Gemok en gedonder omdat er geen kinderen komen. Lief met mekaar in gezelschap - maar vals en vuil als ze alleen zijn. Toon, de jongste, zegt dat-ie nooit trouwt. Kan-ie gemakkelijk zeggen. (*z'n handend beruikend*) (*snuift*) Wie heeft in Jezusnaam die stinkende olie uitgevonden!

HEIN

Tja. In onze jeugd, hadden we niks als Haarlemmer-olie.

PANCRAS

In onze jeugd! Toen waren verdomme de mensen anders. Weet jij

nog van vader en moeder? Hoe vader overdag sliep en 's nachts werkte? Hoe moeder ons op onze donder gaf, als we herrie schopten? Ik hoor haar nog: "je vader slaapt, bliksemse lammelingen!" Wat een vrouw.

HEIN

Tja. En als we 's middags met z'n tienden om de pap zaten, dan was 'r mot, wie 't eerst opgeschept zou krijgen. Dan zei jij: zo gaat de zon - dan zei ik: dat liegt-ie, de zon gaat zó - dan zei vader, "bek houden - de zon gaat zoals moeder wil..."

PANCRAS

Ja, zoals moeder wil! ... En dan verroerden we geen vin meer, dan hoorde je alleen maar lepels tegen de borden. (*een stilte*) Zeg - vind jij mij na m'n ziekte erg grijs geworden?

HEIN

Grijs? Peper en zout, hè.

PANCRAS

Zou jij 't bezopen vinden, als ik m'n haar liet verven?

HEIN

Geef de voorpui 'n beurtje.

PANCRAS

(*aarzelend*) Zie je - nou we zo is samen zijn. Is je pijp verstopt? Wil je 'n sigaar?

HEIN

Laat maar. Ik weet de weg. (*gaat op een sigarenkastje toe*) Op slot? Ben jij bang dat je huishoudster rookt?

PANCRAS

(*zelf het kastje openend*) Nee. Maar in vertrouwen gezegd - hier berg ik dingen op, die Henk niet hoeft te zien. Met mijn privé-zaken heeft-ie niets te maken.

HEIN

Je privé-zaken?

PANCRAS

As ik wat uitgeef, dat ik niet weten wil, of - of - Zwaar of licht?

HEIN

Zwaar. En die flessies?

PANCRAS

Dat is om te slapen. (*sluit het kastje*) De rest gaat je niet an. Anders zou 't niet privé zijn. (*gaat zitten*) Hein - nou zal je me uitlachen...

HEIN

Ik?

PANCRAS

Ik heb je raad nodig. Ik wou - ik wou hertrouwen...

HEIN

(*kijkt hem onnozel aan - barst in een bulderende lachbui*) Jij?...

PANCRAS

Ja - 'k. Nou, nou, is dat zó'n mop?

HEIN

(*lacht*)

PANCRAS

Ik heb...

HEIN

Hou op!

PANCRAS

Wel verdomme, ik meen 't.

HEIN

Wou jij...? - Nou goed. Zeg maar wanneer de bruiloft is. En met wie?

PANCRAS

Ik zeg niks meer.

HEIN

(*z'n stoel verzettend en Pancras zwijgend bestarend*) ... Verdomd, ik geloof dat je... Pancras, ga naar de keuken en hou je kop onder de kraan.

PANCRAS

(*nijdig opstaand*) Noem jij dat raad geven! Ik heb jou anders behandeld, als je me nodig had.

HEIN

Pancras, je bent jaren ouder als ik.

PANCRAS

Nou en...

HEIN

Als je zulke gloeiend-krankzinnige nonsens in je kop haalt, ben je op weg kinds te worden.

PANCRAS

En waarom! (*driftig*) Waarom word ik kinds als ik zin heb 'n gezond wijf in huis te nemen? (*driftiger*) ... Waarom...

HEIN

(*gemoedelijk*) Ja, je hebt 't te pakken. (*met de duim naar de deur wijzend*) Die, hé? (*Pancras knikt stug*) Nou, trouw 'r. 'n Vrouw van (*taxerend*) vijf, zesentwintig...

PANCRAS

... In januari zesendertig...

HEIN

... 'n vrouw van zesendertig en jij zoons en dochters van in de veertig. Dat is als je even nadenkt, ruzie en gedonder zoeken. Pancras, als je je leven moe bent, zijn er andere middelen, de gaskraan, 'n eindje touw, 'n...

PANCRAS

Aan al wat jij zegt, heb ik vannacht gedacht...

HEIN

Eén nacht?

PANCRAS

Ik ben 't zat. M'n kinderen zijn 't huis uit - ik hoef 't voor de centen niet te laten...

HEIN

(*opstaand*) Allright!

PANCRAS

Heb je zo'n haast?

HEIN

Ja, ik ga liever weg. Straks ben ik nog medeplichtig. Ik zit zelf op blaren - 'n ander dan toch raden z'n gat te branden, néé. Slaap lekker.

PANCRAS

(*driftig*) Dat is dun van jou! Je gunt me de tijd niet uit te praten.

HEIN

Uitpraten! Als je gezonde dit (*klopt zich tegen 't voorhoofd*) door 'n paar knappe ogen verwaterd is, kan je net zo goed de tafel in

vertrouwen nemen. Ik zit er aan een vast, die zelfs ouder is dan ik en, jij wil 'n veulen aan 'n ketting leggen. Dag Pancras. Ajuus.

PANCRAS

Verdomd, als je zó weggaat, hoef je hier geen voetstap meer over de drempel te zetten.

HEIN

(stug-aarzelend, keert naar z'n stoel terug) Daar dan! Nou doe ik erger - als een schip in 't dok, dat laveren wil.

PANCRAS

(driftig op en neer lopend) 'n Schip in 't dok! Hoe lang heb ik niet in 't dok gelegen? Heb jij of een ander meelij met me gehad?

HEIN

Meelij? Met jóú?

PANCRAS

(na 'n wrokkig zwijgen) Toen Toon twee jaar was, is ze gestorven, bleef ik met vier kinderen over, viér - Jan, de oudste, was twaalf. Jij voer. - Een blauwe maandag heb je 't geknaag en geruzie bijgewoond, dat me 't leven verpestte...

HEIN

... Laat de doden rusten...

PANCRAS

't Was haar schuld niet - ze was ziekelijk - Dat wist ik toen niet - zo iets weet je pas, als de dood een eind aan de ellende maakt! Ik heb me 'n boel te verwijten. Ze heeft geen leven bij me gehad - zij bij mij niet - ik bij haar niet. We stonden soms als beesten tegenover mekaar - ... En ik hield me poten niet huis.

HEIN

(sussend) Nou!

PANCRAS

Nee, ik hield m'n poten niet thuis. Om 'n kleinigheid kwam 't aan. Om 'n woord, 'n zuur gezicht, 'n, 'n gebroken bord. Overdag sjouwde ik in de smederij en vrat me boterhammen daar onder 't werk. 's Nachts lag ik naast 'r, te moe en te beroerd om te slapen, en vloekte als 'n ketter als Toon blerde en schreeuwde. Ik zie 'r nòg opstaan, en met 'r blote voeten rondscharrelen om 'm te sussen - Toen ik er 't hardst voorzat, ik de helft van m'n gereedschap en m'n voorraad moest verpatsen, om 'n wissel van tweeëndertig gulden te betalen - nou neemt "De Schakel" karweitjes aan van twee ton en meer - lag

ze op 'n morgen dood in bed. Als ze 'n jaar langer geleefd had - had ze lol aan me beleefd...

HEIN

Ik snap niet, waarom je juist nou zo morrelt in dingen van twintig jaar geleden.

PANCRAS

... Vierentwintig jaar. (*oplevend*) Vierentwintig jaar ben ik weduwnaar gebleven, vierentwintig jaar heb ik geleefd als een monnik...

HEIN

Nou, nou.

PANCRAS

... Já, verdomme. Ik lieg er niet om - ik heb uren gekend, uren waarin ik mezelf vervloekte - omdat ik geen vrouw had. Ik ben de enige niet. - Als je twaalf jaar getrouwd bent geweest - met ruzie 't dondert niet! - dan word je suf en ziek, als je onthouden moet. - 't is me gebeurd dat ik op moest staan, om me gloeiend kop onder de kraan te steken. 't Is me gebeurd, toen ik 'n huishoudster had - dat ik gèk, met 'n mond zo droog als kruk - de zoldertrap opsloep en niet dōrst en op de rand van me bed - ik schaam me er niet voor - zat te janken. - 't Is me gebeurd, dat ik centen bij me stak, en naar 'n bordeel liep. Maar als ik voor de deur stond, dan kon ik niet, dan werd ik misselijk van mezelf.

HEIN

't Is de eerste maal dat je dat vertelt. In jouw plaats zou ik toen 'n tweede vrouw genomen hebben.

PANCRAS

Toen! Toen! Een opkomende smederij en vier kinderen! Tweemaal heb ik de wind van voren gekregen. Ze lachen je uit! Ze danken er voor. Nachten heb ik geploeterd in de zaak, loerend op de gelegenheid 'n slag te slaan, Die heb ik geslagen. Met spekuleren. Dacht je dat 't geld uit de wolken is komen vallen? 't Was er op of er onder... (*een stilte*) Toen jij uit Indië terugkwam, was de fabriek verbouwd. - "De Schakel" Firma PANCRAS DUIF - de schákel. - In mijn kleine smederij dacht ik er al aan, als ik scheepskettingen smeedde - elk zo'n ding is 'r één - van Amsterdam tot Berlijn zou je de weg kunnen meten met de kettingen, die ik gesmeed heb - zōnder vrouw. (*loopt op en neer*) Twee maanden geleden dacht ik: nou of nooit. En ik plaatste een advertentie...

HEIN

'n Advertentie...

PANCRAS

(*memorerend*) 'n Weduwnaar P.G. - door drukke bezigheden verhinderd in aanraking te komen met fatsoenlijke dames - goed, hè? - zèlf geschreven! wenst in 't huwelijk te treden - treden! Of je 'n haan ben! - met een weduwe. P.G. Op geld zal niet gelet worden. - Stom, maar 't moet. - Brieven met portret - je neemt geen kat in de zak! - onder motto "Machines" - daar lach jij om: ik kon me toch niet in me kaart laten kijken door m'n boekhouder! - onder motto "Machines" - geheimhouding verzekerd. Drie-en-twintig antwoorden! (*het sigarenkistje openend*) Asjeblieft. Machines. Machines. Machines. Machines. Machines. Drieëntwintig machines.

HEIN

Heb je die nog?

PANCRAS

Ik werd ziek. Twee maanden hebben ze in het kastje gelegen. Morgen gaan ze terug. Hier, drieëntwintig postzegels van 'n dubbeltje. Ik ben al z'n leven ziek geworden van die drieëntwintig liefdesbrieven en van die gezichten. Om van te rillen. En te denken, dat ze natuurlijk allemaal portretten van tien jaar geleden gestuurd hebben! (*het kastje sluitend*) Nou hak ik de knoop door. Al gaan jullie op je kop staan. Kijk zo'n huishoudboekje is! En talen! Wat weten jij en ik van talen?

...

HEIN

Ik spreek aardig Engels...

PANCRAS

Als verzuurd bier. Maar zij! Pallesoe! Pallesoe! En rekenen! Ze rekent dat je er dol van wordt. Hoeveel is zevenendertig maal honderdrieënvijftig? Nou? ... Zit je als Piet Snot? ...

HEIN

Zevenendertig maal honderddrieënvijftig... eh...

PANCRAS

Ja, laat maar! Dat is werk waarvoor je hersens nodig heb. Nee, jij en ik hebben geen hersens! - Née! - Daar ligt een kleedje van 'r op m'n stoel. Da's knap. Daar zijn mijn kettingen van Amsterdam naar Berlijn niks bij!

En je moet 'r op de piano horen! Geen gat heb ik meer in m'n sokken. Geen stofje op de meubelen. Daar! (*strijkt met een vinger over de*

stoelleuning) En koken! Ik tróúw 'r - ik trouw 'r - als ze me wil. Ze is zo jong niet meer - en ze heeft ook een zoon...

HEIN

Toe maar!

PANCRAS

'n Jongen van tien...

HEIN

Nou bèn je uitgepraat, Pancras, en nou zeg ik nog eens: als je op 'n wijf verkikkerd ben, sta je als 'n schip in de mist...

PANCRAS

Loop heen met je mist!

HEIN

Doe 't niet. Doe 't niet! Je begint 't eerste bedrijf van 'n treurspel.

PANCRAS

(weer opvliegend) En als ik 't níét doe? 'n Ouwe dag met kinderen, die... Gisteren heeft Henk me op de fabriek iets aangedaan, iets dat ik nooit vergeet. Ik wou 'n arbeider houden - hij heeft 'm toch aan de dijk gezet, tòch. Verdomme - 'n Ouwe dag zonder vrouw - dat is - dat is - stel dat ik weer eens ziek word. Je moet... *(aarzeland)* Ben jij bang voor de dood? ...

HEIN

Bang, nee. 't Enig beroerde is dat Gerritje een grafkelder gekocht heeft voor twee. "Eindelijk alleen". Dat is voor mij niet weggelegd...

PANCRAS

Lach maar! Ik maak er geen grappies over. Ik weet 't niet: ik ben verdomd-angstig geworden - angstig om niks. Voor ik in bed stap kijk ik er onder...

HEIN

Dat is goed. Maar moet je daarom trouwen?

ELSJE

Dag opa.

COBA

Dag pa. Dag oom.

ELSJE

Wat ruikt het hier...

COBA

Gebruik je odeur, pa?

PANCRAS

Ja. (*z'n handen spreidend*) 'n Nieuw monster machine-olie. (*tot Hein*)
Wat hol je weg?

HEIN

Ik heb geen cent op zak en geen huissleutel. Ik moet zien dat ik binnen kom. Ajuus allemaal. Pancras, een schip in de mist...

PANCRAS

Jawel! Jawel!

COBA

Dat is net goed, pa, dat-ie weg is. Dirk wacht beneden.

PANCRAS

Durft hij niet boven te komen?

COBA

Ik moest vragen of u een beslissing hebt genomen?

PANCRAS

(*ongeduldig*) Wat voor beslissing!

COBA

Nou, vreet me niet op! ... Een beslissing over 't land achter de spoorlijn. (*tot Elsje*) Jij hebt er niets mee te maken. Bemoei je met je schoolboeken!

PANCRAS

Ben jij tegenwoordig z'n prokuraatierhouder, dat-ie zelf zijn mond niet opendoet?

COBA

Gister hebt u 'm zo afgesnauwd!

PANCRAS

Wel. Wel. Dan wordt het tijd om 't bij jou goed te maken.

COBA

Dat wordt het ook, pa. Welke vader helpt z'n kinderen nou niet?

PANCRAS

Juist! Apostel Johannes. "Mijne kinderkens, laat ons niet liefhebben met de woorden, noch met de tong, maar met de daad en de waarheid."

COBA

Jakkus, schei uit met uw teksten, pa!

PANCRAS

Ik begin pas. Zeg aan Dirk, dat ik me hou aan Lukas III:13.

COBA

Pa, doe alsjeblieft niet zo onwezenlijk. Dirk en Jan zeggen...

PANCRAS

En ik zeg Lukas III:13.

COBA

Dirk heeft eindelijk 's een kans... *(tot Elsje)* Zit toch niet alles af te luisteren! Leer je dat op school? -eindelijk eens kans 'n slag te slaan - en u gunt het 'm niet. Pa u wordt 'n echte egoïst... Hij in zware zorgen en u de luxe van - piano's, van, van parfum... Ik geneer me 'r voor, u ruikt als, als 'n vrouw van verdachte zeden. *(tot Elsje)* Heb ik je niet gezegd...

ELSJE

Ja, tante.

PANCRAS

Lukas III:13.

COBA

Geeft u raadsel op?

PANCRAS

Drie, dertien! En als je Lukas III:13 niet snapt, dan sla je maar op Corinthe IV:2, vier, twee - vier, twee!

COBA

(snibbig) Kan u niet meer gewoon praten.

PANCRAS

(driftig) Nee! Ik moet die streken niet om jou er op uit te sturen. Lukas III:13 - Corinthe IV:2. Uit!

COBA

Als een ander u hoorde, zou-ie denken dat u gedronken had.

PANCRAS

Dat heb ik ook. Zes ouwe klare en vier cognac, daar blijf je niet nuchter bij. Laat Dirk niet zo lang in de kou staan. Van kouwe voeten komt herrie.

COBA

Weet-u wat u bereikt met uw - met uw egoïsme - uw kinderen zullen nog...

PANCRAS

Geneer je maar niet - naar m'n dood verlangen. Verlang maar! Er staat jullie nog 'n lelijke verrassing te wachten.

COBA

'n Lelijke verrassing?

PANCRAS

Meer zeg ik niet. Drie, dertien. Vier, twee. Pallesoe!

COBA

(tot Elsje) Kom! Elsje! Zeg je vriendelijke grootvader goeiedag.

PANCRAS

Goeienacht bedoel je.

ELSJE

Dag opa.

PANCRAS

Dag schatje. Moet je al die boeken van buiten leren?

ELSJE

Ja, opa.

PANCRAS

Zo. Hoeveel is zevenendertig maal honderddrieënvijftig?

ELSJE

Dat is...

COBA

Moet ik nog langer wachten!

ELSJE

Dag opa.

PANCRAS

Dag schatje.

(Pancras plonst in de stoel voor de schouw, kijkt grimmig-nadenkend.)

MARIANNE

(met avond-gerei) Zal ik nog wachten?

PANCRAS

Nee - dek maar.

MARIANNE

Ik heb water opgezet.

PANCRAS

Voor wát?

MARIANNE

Voor een kruik.

PANCRAS

(*nijdig*) Neem zelf een kruik. Stel je voor! Een gezonde vent met 'n kruik! (*een stilte. Zij dekt de tafel half*) Marianne...

MARIANNE

Ja, meneer...

PANCRAS

Marianne... Niks. (*zij dekt*) ... Marianne...

MARIANNE

Dat is drie keer.

PANCRAS

Kat! (*plotseling opstaand*) Marianne...

MARIANNE

(*laat de suikerpot vallen*) Kijk nou! U laat me schrikken.

PANCRAS

Suiker op de grond èn scherven... Dat is een voorteken. Centen en geluk. Blijf nou 'ns staan, Marianneke - ik trouw met je.

MARIANNE

(*verveeld*) Zo. - Dan zeg ik u de dienst op.

PANCRAS

Wil je me niet?

MARIANNE

Willen! Ik wil de suiker opvegen...

PANCRAS

En waarom wil je me niet, Marianne?

MARIANNE

(*ongeduldig*) Ach, schei toch uit. (*brood-snijdend*) Twee of drie boterhammen, meneer?

PANCRAS

Ik eet niet - ik moet met je praten.

MARIANNE

Ja, praat u maar. Als u maar weet dat ik de eerste een ander betrekking neem. (*driftig-smerend*) Dat gezeur!

PANCRAS

Zeg maar ineens dat ik te oud ben.

MARIANNE

Wilt u suiker of kaas?

PANCRAS

Geen van twee - ik heb geen trek.

MARIANNE

Dan maar één met suiker en één met kaas.

PANCRAS

Verdomme nog aan toe - we leven als man en vrouw - gescheiden van tafel en bed, kan je nog niet eens helemaal zeggen - het is enkel een kwestie van...

MARIANNE

Bent u nou klaar of ik laat u alleen eten...

PANCRAS

... Jij bent weduwe - ik weduwenaar - jij zesendertig - ik wat ouder. Als je ja zegt, is je ouwe dag verzekerd, is je zoon voor zijn hele leven...

MARIANNE

Dat is - gemeen, om m'n zoon er bij te slepen...

PANCRAS

Gemeen?

MARIANNE

U kunt mij best voor de gek houden, zonder hem erin te betrekken...

PANCRAS

(*driftig*) Ik hou je niet voor de gek!

MARIANNE

Ach, schei toch uit.

PANCRAS

Wel verdomme - ik meen 't.

MARIANNE

(*ongelovig*) Wou u met mij...

PANCRAS

Je kan aantekenen zo gauw als je 't zelf wil.

MARIANNE

Nee – 't kan niet. Laten we nou eten.

PANCRAS

't Kan niet? Ben ik zo'n ongeluk van 'n vent?

MARIANNE

Dat zeg ik niet.

PANCRAS

Nou dan...

MARIANNE

Ach – ik ga eten.

PANCRAS

Zo. Heb jij zo'n honger? Vierentwintig jaar geleden is m'n eerste vrouw gestorven. Ik ben al die tijd als groente in een blik, goed gekonserveerd gebleven...

MARIANNE

Gekonserveerd...

PANCRAS

Hé?

MARIANNE

... Gekonserveerd...

PANCRAS

Dat zei ik. Dat zei ik. Geen muggen ziften. Ik drink niet. Ik heb geen gebreken van de ouwe... (*snel*) ... de gemiddelde dag. Als je ja zegt zou ik 'n levensverzekering van vijftig mille op jou laten overschrijven. – Ik zou je zoon bedenken met wat de wet toelaat en als we zelf kinderen...

MARIANNE

Toe, fantaseer nou niet verder alstublieft. Ik vind 't – ... Ik doe 't niet, meneer. (*een stilte*) En u had me net zo goed op straat kunnen zetten, want na zo'n voorstel kan ik natuurlijk niet meer blijven... natuurlijk niet.

PANCRAS

Zo! (*zit kwaadaardig voor zijn bord, hakt driftig de boterham in reepjes*)
Zo! (*hapt*) Zo! (*heftig met zijn mes gestikulerend*) De bons! De kous op me kop! As ik twintig jaar jonger was, hè? ...

MARIANNE

(*timide*) Ook dan niet.

PANCRAS

Ook dan niet?

MARIANNE

Nee.

PANCRAS

(*driftig*) Dat is... Dat is...

MARIANNE

(*aarzelend*) Ik heb gister gelogen...

PANCRAS

Wat?

MARIANNE

Over m'n getuigschrift - ik was niet getrouwd...

PANCRAS

Niet getrouwd? En je zoon...

MARIANNE

(*begint te huilen*)

PANCRAS

Marianne! ... Marianne! (*zij blijft huilen - hij staat onrustig op - loopt op en neer*) - En leeft de vader nog? (*zij ontkent snikkend*) Zo! Da's 't beste voor 'm. Ik zou 'm met vijf-honderd-man-van-de-fabriek gaan halen. Hou op! Hou nou op! Je maakt me zenuwachtig. - Dus die zoon van jou heeft geen vader? (*zij knikt nee*) - Dan, dan ben jij geen weduwe...

MARIANNE

Nee.

PANCRAS

En - en hoe zit dat dan? (*een stilte*) Vertel je het liever niet?

MARIANNE

Hij - hij was m'n voogd...

PANCRAS

Zo. Jawel. Begrepen! (*driftig*) En die voogd heeft jou... Dan had je geen vader en moeder meer? (*zij knikt*) Dan heeft die ouwe ellending...

MARIANNE

Hij was niet oud... Hij had me willen trouwen - maar hij is plotseling gestorven.

PANCRAS

Ja. Ja!

MARIANNE

Ik heb 't moeilijk genoeg gehad - ik had niks. geen cent. Ik ben kinderjuffrouw, winkeljuffrouw, werkmeid geweest...

PANCRAS

En - en - je zoon...

MARIANNE

Die had ik uitbesteed.

PANCRAS

En gister zei je...

MARIANNE

Gister heb ik gelogen...

PANCRAS

En - je medaillon dan? Waarom bewaar je die kerel in je medaillon?

MARIANNE

Voor - voor m'n kind - als hij groter is...

PANCRAS

En omdat je zelf aan 'm denkt.

MARIANNE

Als ik aan 'm denk... Als ik nou aan 'm denk, zou ik...

Toen las 'k uw advertentie voor 'n huishoudster en schreef. Ik...

PANCRAS

... Zelf 'n getuigschrift! Haha! Haha!

MARIANNE

Lacht u daar om?

PANCRAS

Natuurlijk. Waarom zou je van jezelf geen getuigschrift mogen schrijven?

MARIANNE

Nou weet u 't. Nou weet u waarom 't niet kan, voor uw eigen kinderen - en nou weet u ook waarom 't - waarom ik hier weg moet...

PANCRAS

(driftig op en neer lopend) Zo. Zo. Zo! Ga jij je echte papieren 'ns halen!

MARIANNE

Wat voor papieren?

PANCRAS

Van jou en je zoon...

MARIANNE

Waarom?

PANCRAS

Om - om te zien - of 't waar is. Vooruit! Vooruit nou! *(Marianne af. Hij staat in nadenken, neemt een étui uit zijn vestzak, legt een ring op Marianne's bord, gaat voor het zijne zitten. Marianne keert terug, geeft hem zwijgend een pakje papieren)*

PANCRAS

(kijkt ze grimmig in, staat op, sluit ze weg) Da's goed voor morgen. Eet je boterham op.

MARIANNE

Nee, meneer. Ik ga naar boven.

PANCRAS

Eet af! *(zij gaat in gedachten tegenover hem zitten)* Wel verdomme, eet je of eet je niet? *(zij eet werktuigelijk, ziet de ring, kijkt naar de grond)* Nou? *(zij beweegt niet)* Doe je 'm niet aan? Hoe heet je zoon?

MARIANNE

Frans...

PANCRAS

Als Frans geen vader heeft, wordt 't tijd, dat hij er een krijgt. Morgen zal ik de polis laten overschrijven... Ja! Ja! ... *(z'n hand over de tafel toestekend)* Kom! - Jij hebt nog geen uur geluk in je leven gekend...

MARIANNE

Ik durf niet, meneer.

PANCRAS

Ik zal - ik zal verdomd goed voor je zijn. Marianne...

TOON

Hallo!

PANCRAS

(nijdig) Stond de achterdeur open?

TOON

Nee, ouwe heer. Ik had voor alle sekuriteit de sleutel uit de keuken gehaald *(snuivend)* Wat muft 't hier! - Hebben jullie bloemkool gegeten? *(op de scherven trappend)* En 'n ruzietje? Heeft toetje ú of heb u tóétje de suikerpot naar 'r bolletje gesmeten?

PANCRAS

Ik wou dat je je grapjes voor je hield. Ik ben niet in de stemming - Antoine Pallesoe!

TOON

Héél goed, ouwe heer...

PANCRAS

(driftig) En dat ge...ouwe-heer kan me ook gestolen worden.

TOON

Oh? O! Pa dan, pa... *(verwonderd blazend)* Een boterham met suiker en een... *(glimlachend van Pancras naar Marianne kijkend)* ... en een ringetje. Ik geloof dat ik hier te veel ben.

PANCRAS

(driftig met de hand de tafel beklappend) ... Te veel zijn je kwajongensopmerkingen! Pas verdomme op je woorden. - *(kalm)* Marianne en ik gaan volgende maand trouwen.

TOON

(paf) Daar ga ik even bij zitten.

PANCRAS

Jij, bent de eerste die 't hoort. - Hou je mond, Marianne! *(dreigend)* En ik waarschuw je, als jij soms van plan bent...

TOON

"Ik" heb er niks tegen, ouwe heer - pa - pa. En is dat er vanavond zo ineens doorgekomen? Knus. Daar moeten we op drinken - pa - en má.

PANCRAS

We drinken niks - we gaan naar bed.

TOON

Dat is ook heel gezellig. We hoeven 't ook niet samen te doen. Geef mij een fles dan drink ik alleen.

PANCRAS

Over tien tellen gaat 't licht uit. Goeienacht.

TOON

Nou valt u me op 't lijf met nieuws dat me feestelijk stemt... *(tot Marianne die heengaat)* Nacht ma! - Nieuws dat 'n tiendubbele fuif waard is en er kan niet eens een drankje af.

PANCRAS

Ben je klaar? Er zit meer drank in je dan goed voor je is - Antoine Pallesoe! ... *(hij draait het licht half neer)*

TOON

Geef dan tenminste een sigaartje ouw heer - pa. Ik kan toch niet om tien uur me bed in.

PANCRAS

Je ziet er uit als 'n slappe vaatdoek van al je gezwabber. Het zal je goed doen 'ns vroeg naar bed te gaan. Schiet op!! *(draait licht lager)*

TOON

Nou vooruit dan maar. Dada. Ik zeg, dada. *(af)* *(Pancras neemt de ring van Marianne's bord, draait het licht uit. Af)*
(Toon keert na 'n kort poosje met 'n kaars terug, neemt z'n tas, en uit de kast 'n aangebroken fles en 'n glas, sluipt op het sigarenkastje toe - vindt het gesloten. Op het punt naar z'n kamer terug te gaan, tast hij in z'n zak, neemt z'n sleutelbos, probeert de sleutels op 't kastje tot 't hem gelukt. Rustig steekt hij wat sigaren bij zich, steekt er een op, ruikt aan de flesjes, neemt de paperassen in de handen, schrikt, gaat vlug op de deur toe, luistert, zet de kaars op tafel, bekijkt grinnikend de fotografieën, begint te schudden van 't lachen, vouwt de andere papieren open, slaat in verbazing de handen op de knieën.)

DERDE BEDRIJF

De goeie kamer bij Jan. Achtergrond een kleine serre met enkele planten. Deuren, links en rechts. Grote tafel met ontvang-gerei. Kachel. Avond.

ELSJE

(Bij de tafel) Zouden er taartjes genoeg zijn, ma?

MARGRIET

(Bij de kast) Genoeg? Te veel. Heeft de kanarie eten gehad?

ELSJE

Ja, ma. -O, jij schattepietje, eet jij alleen maar wit zaad? Hij laat al 't zwarte zaad liggen, ma. Hoort u, ma? Ma, weet u hoe u zien kan of 't 'n mannetje of 'n wijfje is?

MARGRIET

Nee - en dat gaat 'n nest van jouw leeftijd niet aan!

ELSJE

Opa zegt, dat als je 'n mannetje zo langs je oor schudt, dat-ie dan rammelt - en 'n wijfje niet.

MARGRIET

Zegt je opa zulke malligheid?

ELSJE

Malligheid? 't Is echt waar. En 'n koe - weet u hoe 'n koe kinderen krijgt?

MARGRIET

Hou je haast op?

ELSJE

Een koe krijgt kinderen als de kippen, zegt opa. Nou maar dat geloof ik niet. Ik zou wel 's een koe op eieren willen zien. Kan dat, ma?

MARGRIET

Wrijft de glazen met 'n schone doek na, en hou je mond!

ELSJE

Ja ma. (*een stilte*) Ik heb 's een koe gezien, die...

MARGRIET

(*geprikkeld*) Als je nog eens koe zegt, kan je naar bed.

ELSJE

Ik mag niks.

MARGRIET

Nee, je mag niks. Dat gezeur. Je lijkt je vader wel.

JAN

(*op, slaapkribbig*) Wat lijkt ze d'r vader wel?

MARGRIET

O. Hij is wakker. Ik zou m'n vest dichtknopen en mijn boord aandoen. Drie kwartier liggen ronken als er visite op komt is.

JAN

Hindert 't jou als ik na het eten effe ga liggen?

MARGRIET

Effe? Effe? Even. Slaap voor mijn part de hele avond! Dan mis ik je gezanik!

JAN

Ik zanik niet. Jij zanikt.

MARGRIET

Hoor, 'k zanik! Nee, dat is om je een ongeluk te lachen. Wie ligt er nou overdag te slapen!

JAN

IK! Want ik ben om half twee naar bed gegaan.

MARGRIET

Om half één.

JAN

Om half twee!

MARGRIET

Vijf minuten vóór half een!

JAN

Of je nou herkauwt als een koe...

MARGRIET

O, jawel. Daar heb je de koe weer...

JAN

(driftig) De koe! De koe! Welke koe heb je daar weer? Het was dik over half twee.

MARGRIET

(ijzig) Half één.

JAN

(driftig) Om half een heb je pas 't hete water op mijn grok geschonken!

MARGRIET

(drensend) En wat zou dat? Heb je een úúr nodig gehad om je grok te drinken?

JAN

(driftig) Een uur! Ja! 't Was steenkoud toen ik de eerste slok nam!

MARGRIET

Dat moet je een ander wijs maken! Jij en kouwe grok zijn twee!

JAN

Dus ik lieg!

MARGRIET

Dat weet je zelf 't beste.

JAN

(windt zich op, bedaart, betreft Elsje bot - betogend in de kwestie) .. Als je - om half een 'n hete grok krijgt - en - en - je proeft er van als - die koud geworden is - hoelang heeft 't dan geduurd? Nee, dat moet je nou 's aan je moeder voorrekenen!

MARGRIET

Wees de wijste en hou je mond, Els! - Bij je vader blijft grok de hele nacht warm. Ik zou mijn vest dichtknopen. Ik zou mijn boord omdoen. Ik zou mijn vuile handen wassen. Ik zou mijn schoenen aantrekken.

JAN

Jij kan door de grond zakken!

MARGRIET

Door de grond zakken! Dat wenst zo'n vent je op de dag dat je zeventien jaar getrouwd ben, terwijl je je uitslooft om alles voor de visite klaar te zetten! Ik wou dat ik je nooit gezien had!

ELSJE

Nou, ma!

JAN

Nooit gezien! Ik wil je niet eens zeggen wat ik wou!

ELSJE

Nou pa! ...

JAN

... Hou je mond! Moet je me in 't bijzijn van me dochter voor leugenaar uitmaken! 't Was half twee en de grok was koud, koud!

MARGRIET

't Was half één! Al ga je op je kop staan, half één!

DIRK

(*op, nerveus*) Goeieavond!

JAN

(*driftig*) Da's goed dat je komt! Als jij hete grok...

DIRK

Ach wat grok. Heb je niks anders te doen als te leuteren! Hebben jullie, God beter 't, het nieuws gehoord?

MARGRIET

't Nieuws...

JAN

Welk nieuws?

DIRK

Van vader! Dat kletst over grok! (*woedend*) Hij is stapel geworden, stapel! Hij gaat trouwen, God beter 't, met zijn huishoudster!

ELSJE

(*in de handen klappend*) Ha fijn! Dan komt er een bruiloft!

MARGRIET

De kamer uit!

JAN

De kamer uit!

ELSJE

Hè ma! Hè pa!

MARGRIET

De kamer uit!

JAN

Hoor je wat je moeder zegt! (*Elsje treuzelend af*)

DIRK

Half zes belt-ie me op. Nog geen twee uur geleden. Dirk je mag me feliciteren, zegt-ie, zo maar ineens, zonder aanloop: volgende week teken ik aan! ...

MARGRIET

Hij zal je voor de gek hebben gehouden!

DIRK

(*heftig*) Nee, verdomme! Ik zeg: je laat mij er niet invliegen, vader, goed is-ie, heel goed! - Toen zegt-ie: ik verkoop geen lolletjes: ik teken aan met Marianne. Ik heb Henk een briefje geschreven en Jan vertel ik het vanavond. Ik zeg, ik kom wel even naar je toe - waar ben je? In de sigarenwinkel-om-de-hoek, zegt-ie. Telefoneren in 'n sigarenwinkel, dat je gaat trouwen! In een sigarenwinkel! Wat moet-ie kerel van de sigarenwinkel wel denken! Wat heeft de sigarenwinkel met onze zaken te maken?

MARGRIET

Ik geloof er niks van.

DIRK

Wel verdomme! Een half uur later belde Henk op. Henk, die haast niet praten kon van kwaadheid.

JAN

(*zakt bulderend-lachend op een stoel*) Hohoho! Hohohóóó!

DIRK

Wat lach je nou als een idioot!

MARGRIET

Als een idioot? Als een halve gare! Lachen als-ie hoort dat zijn vader gek geworden is!

JAN

(*nalachend*) ... Ik kan 't waarachtig niet helpen. Het is zo... (*brult weer*)

DIRK

Nou ja zeg...

MARGRIET

Ik ben blij dat je hem eens meemaakt. Een zaak waarbij de schrik van in je benen slaat en een man die vals zit te lachen! ...

JAN

(ineens vinnig) Vals! Wie lacht er vals? Mag ik misschien lachen als ik wil!

MARGRIET

Dat mag je niet!

DIRK

Er valt niks te lachen!

JAN

Nee, ik zal jou permissie vragen! Permissie of ik in me eigen huis lachen mag. Vertel jij niet zulke nonsens!

DIRK

Nonsens?

Ben je dan te stom om te begrijpen...

MARGRIET

Of-die stom is? Net voor je kwam heeft-ie een uur liggen sijbelen over z'n grok... - of 't koud - of 't warm was...

JAN

Nee jij!

MARGRIET

Ik? Ik? Al wou jij grok drinken zo heet als kokend water!

JAN

(kwaadaardig) Hou je mond!

MARGRIET

Dan zal jij hem eerst houden!

DIRK

Wel verdomme, daar loop ik me voor in 't zweet!

HENK

(op) Goedenavond! *(smijt driftig z'n hoed op een stoel)*

DIRK

Nou? Wat heb ik je gezegd! *(een lange stilte)*

JAN

(tot Henk) Heb jij een brief van hem gekregen?

HENK

Ja. Alsjeblieft. *(legt de brief stug op tafel)*

JAN

(tot Margriet die hem grijpen wil) Eerst ik! (hij leest met in verbluffing wegstrakkend gelaat. De brief zakt naar zijn knie. Gretig trekt Margriet het papier weg, leest, het hoofd in wiegelende ontzetting. Dirk, ongeduldig wachtend, strekt de hand uit. Driftig leest zij nog eens, reikt het paperas in paffe verslagenheid over)

DIRK

(hardop) “Waarde zoon. Ik hoop, dat je deze brief in welstand moge ontvangen, gelijk wij het zijn” - God beter ’t - “Zo de Heer wil, hopen mejuffrouw Marianne en ik ons in de echtelijke staat te begeven. Moge het leven dat wij nog genieten zullen, rijk in voorspoed, rijk in zegen zijn, maar bovenal mogen gezondheid en tevredenheid ons het leven aangenaam maken, dan wordt de innige wens verhoord van uw liefhebbende vader .” - God beter ’t - “Receptie Larensteeg 187”.

MARGRIET

Wat een adder!

JAN

Met Marianne! Met Marianne! Ik heb er nog pas een rijksdaalder fooi gegeven.

MARGRIET

Een rijksdaalder fooi? Voor wat?

JAN

Ach mens...

MARGRIET

En dat vertelt-ie nou pas!

JAN

(opvliegend) Moet ik jou soms alles...

HENK

(op de tafel kloppen) Nou! Nou! Moet dat gehakketak... Jan heeft een fooi gegeven en ik en Dirk en wij allemaal. En dat heeft er niks mee te maken. De hoofdzaak is en blijft - dat het met papa spaak loopt! ...

DIRK

... Spaak! In het honderd!

HENK

Vind jij het verschil noemenswaardig om me daarvóór in de rede te vallen? ...

DIRK

... Spaak lopen...

HENK

... Zout nou in godsnaam je manier op om altijd in de kontramine te zijn! Met haarkloverijen komen we nergens - (*snerpend*) - Nee, Dirk! Als papa doet wat hij me schrijft en dat-ie 't doen zal, daar twijfel ik geen sekonde aan - anders had-ie het me mondeling gezegd en niet schriftelijk.

JAN

Precies! Jij ben de enige voor wie hij bang is...

HENK

... Als hij het doet, als hij de waanzin uithaalt, om die jonge meid te trouwen, dan maakt hij niet alleen "De Schakel", maar ons allemaal ridikuul.

MARGRIET

... En de centen die we te wachten hebben, kunnen we op onze buik schrijven.

DIRK

(*zijn colbert uittrekkend en in hemdsmouwen lopend*) Natuurlijk! Wat dacht je dan.

HENK

De laatste weken heb ik telkens problemen met hem gehad! Maar dit doet de deur dicht!

JAN

En met die meid... Hoe kan een man zich zo vergooien!

DIRK

En dat weet nou al de halve stad! (*tot Henk*) Mij heeft hij het getelefoneerd vanuit de sigarenwinkel - om-de-hoek, waar iederen kan horen wat je zegt!

HENK

Welke sigarenwinkel?

DIRK

(*driftig*) Welke? Van de melkboer zijn vader - in de straat ergens om de hoek - je weet wel.

HENK

Nee, ik weet 't niet.

DIRK

Hij weet 't niet. Hij weet 't weer niet!

MARGRIET

Ach! Ach! Ik heb op die manier liever tien kinderen als één vader.

ELSJE

Ma, daar zijn oom Hein en tante Gerrit.

HENK

Kan je ze niet zolang in een andere kamer laten?

JAN

In een andere kamer? Ze komen voor ons feest.

HENK

We hebben nou net een feest nodig! Die mensen komen ook altijd ongelegen. Geen woord over de kwestie...

HEIN

Goeieavond samen. *(kijkt achterdochtig rond bij de algemene stilte)*
Jan, jongen, van harte gefeliciteerd zal ik maar zeggen met je - met je - hoeveel gelukkige jaren is het...?

JAN

(wrevelig) Zeventien...

HEIN

Met je zeventien gelukkige huwelijksjaren. Laat ik je voorlopig er het dubbele bijwensen, als tortels, als verliefde parkieten, als...

MARGRIET

Hou maar op! 't Is welletjes. Ga zitten, tante. Ja, kijkt u maar. Hij ziet er keurig uit, hè? Nog maar net wakker. Ga je aankleden.

JAN

(kwasi visite-grappig) Ja, zolang we getrouwd zijn, oom Hein, krijg ik gemopper over mijn dutje na het eten, dat is enkel dáárover zeventien maal driehonderd - vijfenzestig standjes, de schrikkeljaren niet gerekend. Hoeveel is dat, Els?

ELSJE

Hè pa, u lijkt opa wel met die vragen! Gisteren moest opa weten hoeveel vijfenveertig maal tweehonderddrieënzeventig was en nou ú!

DIRK

Hoor je 't kind? Die heeft hem ook al in het snotje!

JAN

Een ogenblikje dan. (*af*)

HENK

Scheelt er wat aan, tante?

GERRITJE

Vraag het hem. Ik zeg niks.

HEIN

En ik zeg nog minder.

GERRITJE

Omdat je nikst durft te zeggen.

HEIN

Niks!

GERRITJE

Wil je geloven dat de zenuwen me tot hier zitten?

HEIN

Zolang het mondgat vrij is, is er geen levensgevaar.

GERRITJE

Een andere man in jouw plaats, zou geen bek meer open doen.

HEIN

Ik ben door de wol geverfd.

GERRITJE

(*tot Margriet*) Ja, ik heb hem betrapt, betrapt met de meid, de doerak!

MARGRIET

Met de meid - ach nee toch! ...

HEIN

Ik heb al driemaal...

MARGRIET

Ach! Ach!

GERRITJE

Driemaal foefies! Lamme stuipekop! Ik had al lang in de smiese dat-ie...

MARGRIET

Wacht even tante. - Ga zolang in de serre, Elsje!

ELSJE

Hè, ma!

MARGRIET

En neem een soes mee: dat zijn geen verhalen voor jou... (*Elsje treuzelend af*)

GERRITJE

Ik had 'm al weken in de gaten! ...

HEIN

Eérste leugen. Wéken! Alsof jij een meid langer dan drie dágen houdt! ...

GERRITJE

Dat liegt-ie zo groot als je bent! Ik had al lang in de gaten dat-ie me belazerde -ja, belázerde! -Dat was 's morgens kaas en nog eens kaas -geef jij jouw meid kaas bij d'r ontbijt? -Is een boterham niet genoeg en om twaalf uur weer kaas en snijkoek, jawel! - Een meid die te lui is om d'r poten op te tillen - d'r kam met haar lag zo maar met de dotte er in op de keukentafel en die nul van-een-vent, geeft haar 's avonds grotere stukken vlees als ik...

HEIN

Tweede leugen. Jouw stuk was groter...

GERRITJE

Mijn stuk groter! Ze kon 't niet-eens op, de doerak en vanmiddag kom ik thuis van een boodschap - hoor geen geluid - ik kom binnen en snap ze - de meid met zo'n rood smoel - en hij voor 't raam alsof er niks gebeurd was...

HEIN

Derde leugen. D'r was niks gebeurd. Ze had de kamer gestoft.

GERRITJE

(*woedend*) Ze zal jou gestoft hebben! Ik heb 't ze laten merken, daar kan je van op aan! Ik liep de kamer uit en trok de deur dicht dat de kalk van de muren vloog! - En de meid heeft haar boeltje gepakt.

HEIN

Dat is 't ergste. Als ze zo doorgaat heeft binnen een paar maanden de halve stad bij ons gediend. 't Kost me 'n kapitaal aan advertenties...

GERRITJE

Hèm! Hèm! Hij betaalt wat! De klaploper! ...

HEIN

Zo! Dat hebben we dan weer gehad. Toen ik nog voer, had ik geen flauw idee dat je in de huwelijksboot om de halve knoop een stortzee

krijgt. Ja, geef mijn maar een kop koffie om op te knappen. (*een stilte.*
Jan keert terug)
Geen nieuws?

DIRK
(*ongeduldig*) Nee.

HEIN
Zo. Dat is knap. Moeten wij d'r buiten gehouden worden?

JAN
Buiten wat?

HEIN
Ik dacht dat we stoorden toen we binnenkwamen.

DIRK
Helemaal niet. We babbelden wat...

HEIN
Zo. De koffie is goed. Nou dan heb ik wat voor jullie - van je vader.

HENK
Weet u óók...

HEIN
Goddank dat jullie wakker worden! Ja, per ongeluk weet ik het.
(*vouwt een briefje open*) "Waarde broer - Ik hoop dat je deze brief in
welstand moge ontvangen, gelijk wij het zijn. Zo de Heer wil, hopen
mejuffrouw Marianne en ik ons in de echtelijke staat te begeven.
Moge het leven dat wij nog genieten zullen, rijk..."

HENK
(*nors*) De rest weten we.

GERRITJE
Allemachtig! Da zegt-ie nou pas! Mocht ik dat niet weten, lamme vent!

HEIN
Je heb me gekommandeerd in geen acht dagen een wóórd met je
spreken - daar heb ik me aan gehouden.

GERRITJE
(*gebluft*) Gaat Pancras...

DIRK
Ja, tante.

MARGRIET
Wat zegt u ervan? Hebt u ooit van zo'n schandaal gehoord? Een man

die nog geen twee weken geleden met een kruk liep om op zijn verhaal te komen.

GERRITJE

Van de Duiven, kind, kun je alles verwachten. Dat zit in het bloed. Vertelde je toch net van die daar!

HENK

Eerlijk gezegd: we wilden u er buiten laten.

HEIN

Jawel.

HENK

Hoe minder het bekend raakt, niet waar...

DIRK

Hoe meer je in stront roert, hoe harder 't stinkt!

HEIN

Natuurlijk. Ik zeg ook alleen...

GERRITJE

Je hebt niks te zeggen. D'r wordt je niks gevraagd!

HENK

Ja, aan dit soort interrupties heeft niemand behoefte! Onze belangen zijn uw belangen. Na papa is tante de grootste aandeelhoudster in "De Schakel". - Een zo onzinnig huwelijk, kàn - ik zeg niet zàl - ik zeg kàn de zaak een enorme klap geven. Als ik morgen aan de Provinciale Bank vertel, dat vader, "gedelegeerd-kommissaris", zijn jonge huishoudster trouwt - tróúwt, ik krijg 't woord bijna niet uit mijn bek - dan loopt ons krediet gevaar - dat weet u net zo goed als ik .

DIRK

't Wordt, verdomme, een ruïne!

MARGRIET

Maar er komt niks van in. Alsof 't zo maar mag. Alsof een vader zijn kinderen als rotte appels mag behandelen! Trouwen! Trouwen, een man die op is...

HENK

Die smakelijke détails zijn rijkelijk overbodig.

MARGRIET

't Zou een wonder wezen als ik van jou geen lik uit de pan kreeg! Op elk woord legt-ie een kom zout!

HENK

Grapjes van op of niet op, zijn onsmakelijk...

COBA

(*snel*) Goeieavond! Gefeliciteerd! (*zoent Margriet*) Allemaal gefeliciteerd. Dag oom, Dag tante. Mens, mens, ik tril over mijn hele lijf. En zo stom van me dat ik hem gisteravond niet begreep, toen hij het over een lelijke verrassing had - de egoïst. (*tot Dirk*) Toe schat, trek je jas aan. Dat is toch geen gezicht.

Heb jij een brief, Henk? (*hij knikt, overreikt haar het schrijven. Zij leest eerst zachtjes, dan luid*)“ ... Moge het leven, dat wij nog genieten zullen, rijk in voorspoed, rijk in zegen zijn” - God oh God! Waar haalt-ie de mooie woorden vandaan! Dat heeft zij hem gedikteerd! Dat kàn pa niet, al zit-ie er nachten voor op! - “dan wordt de innige wens verhoord van uw liefhebbende vader” God oh God! Nee, zeg, heb-je het onderschrift gelezen. Da's om je een ongeluk te lachen: Receptie zonder datum!

HEIN

Jullie zouden er het verstandigst aan doen om...

MARGRIET

(*koffieschenkend*) Oom, weest u asjeblieft stil.

HEIN

Ik wou...

GERRITJE

Wat jij wou gaat niemand wat aan!

ELSJE

(*tegen de serredeur tikkend*) Mag ik binnenkomen, ma?

MARGRIET

Nee!

DIRK

Waarom niet? Moet dat kind boeten voor d'r grootvader? Allemachtig een man met kinderen en kleinkinderen! (*wenkt Elsje*) Vooruit!

MARGRIET

Stil zitten en je mond houden.

TOON

(*op*) Hallo! Ik zie niets als glunderende gezichten. Koffie - gebak - cognac - wijn. Da's heel gezellig.

MARGRIET

Had je je jas en hoed niet aan de kapstok kunnen hangen?

TOON

Nee, smoel. Ik blijf prècies tien minuten.

JAN

Dan zou ik maar meteen weer gaan.

TOON

Nee, grapjas. Als ik meteen ging, zou je een aardige surprise missen. Ik heb het een en ander bij me - pa en de nieuwe ma zijn een wandelingetje maken. Naar het kind, naar het kind, zeg ik - hou je mond! - en vóór ze terug zijn moet het zaakje weer achter slot en grendel.

HENK

Dat ontbrak er nog aan - studentikoze grappen.

DIRK

Wat doe je hier! Ruk uit!

TOON

Uitrukken, beste vriend! Over een kwart minuut zetten jullie me in het zonnetje dat ik er bruin van word. Drink eerst eens wat! Ik moet jullie zenuwen zwaar op de proef te stellen. Primo, pa hertrouwt...

HENK

Daar heb je de nachtschuit!

JAN

Dat vindt-ie om te lachen!

DIRK

Nou zeg ik verdomme één ding: ik wil wel familieraad houden, maar zonder uilskuikens.

TOON

Charmant! Gisteravond moest ik van pa en ma om tien uur naar bed, maar heb de hele nacht niet kunnen slapen van 't tortel-duiven-nieuws dat ik voor 't souper kreeg...

MARGRIET

Wist jij 't gisteravond al?

TOON

Smoel, ik had de primeur...

HENK

En je komt nou pas...

JAN

Dat is het toppunt.

TOON

Praat jij als je slaapt? Dan moet je kermissen gaan afreizen, met Margriet in tricot voor de tent!

HENK

Goeieavond! Willen jullie morgen vroeg bij me op kantoor komen?

TOON

(*'t pak omhoog houdend*) Goeieavond! Maar de geheime papieren loop je mis!

HENK

Wat voor geheime papieren?

TOON

Papieren die goud waard zijn, papieren die hij verstopt had, papieren van háár, van... (*vouwt het pak open*)

HEIN

(*opstaand, dreigend*) Hoe kom jij daar aan?

TOON

Gevonden natuurlijk. Hier heb-je eerst een stelletje foto's . - Blauwbaard en twee dozijn vrouwen...

HEIN

Geef op dat pak!

GERRITJE

Wel jessis nog an toe - is 't je in je kop geslagen?

HEIN

Ben jij, terwijl ze uit waren - aan het stelen geweest? ...

TOON

Stelen? Je steelt toch niet wat je over een kwartier netjes op zijn plaats teruglegt .

HEIN

Geef op! Da's verdomd smerig - Groter misbruik van vertrouwen heb ik in geen jaren gehoord! Geef op!

TOON

Om de dooie dood niet!

HEIN

Als je een letter durft voor te lezen...

TOON

Wat dan?

HEIN

Dan breek ik je nek, kwajongen! Zijn jullie allemaal van godverlaten om te profiteren van zo'n gluiperstreek?

HENK

(*aarzelend*) Dat is waar. Als jij zònder permissie, zonder dat-hij het weet, papieren hebt meegenomen, dan kunnen wij...

TOON

(*kwaadaardig*) Klets niet! Ik heb maling aan je dominees-toontje! De volledige bewijzen dat de ouwe heer niet langer toerekenbaar is, dat hij een polis van vijftig mille op een meid met een onecht kind wil laten overschrijven, dat-hij piano's en ringen koopt - en als je dat door een toeval te weten komt - (*driftig tot Hein*) - ik ben verdomme geen schooier! Ik ben er achter gekomen door een sigaar, die ik wou opsteken! Vuil is dat u 't wèl wist - en het achterbaks hield!

HEIN

Al stond 'r duizendmaal méér in die papieren, je moest je ogen uit je kop schamen.

GERRITJE

Hoor nou toch zo'n kankeraar! Hou je d'r buiten! Waar bemoei je je mee? Wie heeft je wat gevraagd? Ik ben er ook nog!

HEIN

Jongens - in 't fatsoenlijke doe ik een beroep op jullie - je hebt geen recht...

HENK

Beste oom, in het begin heb ik wat gevoeld voor uw argumenten, maar nou ik van zulke extravagante dingen hoor, moet ik zeggen dat Toon korrekt heeft gehandeld...

HEIN

(*driftig*) Je heb geen recht, zeg ik nog eens...

DIRK

Dan nemen we ons recht! Verdomme! 't Gaat u geen bliksem aan.

JAN

Kinderen hebben in alles recht, in alles.

COBA

Geen recht, geen recht om achter de nonsens van je vader te komen!
Goh - dat is níeuw!

GERRITJE

Die maken zich nog druk om hem te antwoorden! Laat hem toch
kletsen.

TOON

Ga zitten en oordeel zelf.

HEIN

(grimmig-ingehouden) Dus - dus jullie worden diefjesmaat.

DIRK

Wel verdomme. Komt er stilte of niet?

TOON

In de eerste plaats...

HEIN

Dan wens ik jullie een plezierige avond. Ik waarschuw jullie dat ik
je Pancras op je dak stuur, zodra ik hem tegenkom... Ik heb wel de
eer... *(af)*

GERRITJE

Hij heeft de eer - hij heeft de eer - een vent van niks die de eer heeft...

TOON

In de eerste plaats...

MARGRIET

Ga zolang in de serre, Els...

ELSJE

Wat moet ik nou in de serre? Néé!

JAN

Wil je niet in de serre - dan naar bed!

ELSJE

(drensend) Nee hoor! Naar bed als het feest is! *(huilt)*

MARGRIET

Ja, jaag jij dat kind nou de stuipen op het lijf! Kan ik het niet alleen
af?

JAN

Dat zien we! Ze luistert niet dāt naar jou! *(knipvingert)*

MARGRIET

Naar jou wel! Ga naar bed, Els, zoals je vader zegt...

JAN

(bot) Naar je bed! Naar je bed of...

MARGRIET

... Of niks! Dat noemt-ie opvoeden. Als hij opvoedt schreeuwt-ie 't huis bij mekaar.

TOON

Nou hebben we als éérste intermezzo oompje gehad - nóú nog een poos 't kind, dan is precies de tijd om, die ik nodig had.

HENK

Hè - hè! Hè - hè!

MARGRIET

Of jij nou hè-hè-t en gezichten trekt: Als "ik" zeg dat ze in de serre moet, moet hij niet van bed praten! Hier Elslief - neem jij een paar soezen en wat amandelen en ga stil in de serre - je mag zo terugkomen. Nou ben je een engel, hoor!

GERRITJE

Nou zijn we onder ons. (ze schuiven om de tafel)

TOON

(die zich ingeschonken heeft) Proost! Dat jullie allemaal... Laat ik 's zien. In de eerste plaats - ik grijp raak - 't is zo'n verzameling "documents humains", dat zelfs iemand die aan studie gewoon is, met z'n handen in 't haar zit...

HENK

Schiet nou op!

TOON

In de eerste plaats - ik moet voor climax zorgen! - heeft de ouwe heer al voor máanden met de bevolkings-vermeerderingstheorie of manie - hoe je 't noemen wil - rondgescharreld - (op z'n horloge kijkend) Bij half negen - over tien minuten komt Van Rijn hier...

MARGRIET

Wie komt er?

TOON

Van Rijn, een vriend van me, met wie ik in 't "Gouden Hoofd", gedineerd heb.

DIRK

Lees je of lees je niet?

COBA

Nou zit je gewoon te sarren!

TOON

Om de dooie dood niet, smoel - Van Rijn komt er bij - hier, engelen-van-mensen, alsjeblieft. De "Nieuwsbode van stad en land". Waar staat 't? Machines - juist machines - "Een weduwnaar P.G. door drukke bezigheden verhinderd in aanraking te komen met fatsoenlijke dames, wenst in het huwelijk te treden - met een weduwe P.G. Op geld zal niet worden gelet. Brieven met portret onder motto Machines. Geheimhouding verzekerd."

HENK

Heeft pa...

TOON

(*knipt*) ... Ruim twee maanden geleden. Drieëntwintig brieven met portretten.

COBA

God oh God! Nee, waarachtig - ik kan 't niet helpen dat ik me in me koffie verslik van het lachen! Geef d'r is wat hier, Toon!

TOON

Asjeblieft. Smul! (*de brieven met portretten circuleren. Even een stilte van met mekaar kijken en hoofdschudden en gelach*) In de tweede plaats, een onbetaalde rekening voor - een piano van tweehonderdvijfentwintig gulden...

MARGRIET, JAN, DIRK, COBA, GERRITJE

(*driftig de portretten neerwerpend op tafel*) Een piano!

HENK

Een piano?

COBA

Heeft-ie een piano gekocht?

TOON

Nee, wat jullie nou doen... (*raapt de portretten tezaam*) Hoe kan ik nou weten, welke brief bij welk portret hoort! Nou ligt alles door mekaar. Wie is de weduwe Jongejans? Wie weduwe Kip? Da's honds stom...

GERRITJE

Een piano van tweehonderdvijfentwintig gulden, dat kan niet. Gisteren zei hij dat-ie vijf gulden huur in de maand betaalde.

HENK

Natuurlijk - dat heeft-ie ons ook verteld!

TOON

Er komt nog meer. - Een piano van tweehonderdvijfentwintig - een diamanten ring van driehonderdvijftig, is vijfhonderdvijfenzeventig gulden - ònbetaald!

DIRK

Wel verdomme! Waarvoor had-ie een diamanten ring nodig?

MARGRIET

Voor haar! Voor haar! (*begint te huilen*)

JAN

(bot) Schei uit met je gejank! Jank als ie klaar is! ...

DIRK

Met blèren komen we een eind verder!

MARGRIET

Een vader die je...

TOON

Ten derde een polis van vijftig mille...

HENK

Wàt zeg je?

DIRK

Een polis!

JAN

Vijftig mille...

TOON

Die op de nieuwe ma overgeschreven wordt. (*Stilte van mekaar in gebluftheid bekijken*) Daar kan ik bij pauzeren. (*schenkt zich in*) Niemand iets te zeggen? Dan gaan we over tot...

HENK

(*driftig*) Een polis van vijftig mille! (*grijpt het papier*) ... Voor de rechtverkrijgenden...

COBA

(over zijn schouder meelezend) ... Over te schrijven op Marian Hermina Jansen... Heet dat schepsel zo?

HENK

(driftig) De man is krankzinnig!

TOON

Mijn diagnose "Getroubleerd". Stil nou! Het ergste komt. Hier heb ik een pakketje. De papieren van Marianne Hermina Jansen - "a", haar geboortebewijs - daar valt niks tegen in te brengen, ze "is" geboren - "b", haar pokkebriefje (*tekenen van ongeduld*) wat? Interesseert het jullie niet of je tweede moeder - já, já! - de rest komt! - "c" haar verhuisbiljet - sùsjt! - de extra verrassing: ongehuwd - zoon, van 't mannelijk geslacht - 't pleonasme krijg je op de koop toe.

HENK

En in haar getuigschrift staat "de weduwe"...

TOON

Ik ken honderd van die weduwen (*tot Henk*) man, schiet niet uit je slof - ze is ongetrouwd - "d", het geboortebewijs van Frans - Frans Jansen - mijn nieuwe broer - natuurlijk - erkende zoon van Marianne Hermina Jansen - vader onbekend - onbekend - "ik" ben het niet, daar doe ik een eed op.

GERRITJE

Dus dat mens is geen weduwe.

JAN

Dan heeft ze ons bedonderd!

COBA

En vader ook!

TOON

Née, smoel. Het pakketje lag toch in zijn kast! - Stil nou! Stil nou! "e", een getuigschrift : "Ondergetekende, eigenaar van het hotel de 'Twee Steden', verklaart hierbij, dat Marianne Jansen twee jaar bij hem als kamermeid gediend heeft en ijverig en eerlijk haar betrekking heeft waargenomen..." Dat is ma haar láatste baantje geweest.

HENK

Dat kàn niet. Als ik me niet vergis, nee, ik vergis me niet - had ze een getuigschrift van een dokter, bij wie ze zès jaar huishoudster was.

TOON

Alsblijft! Overtuig je. Het is nog géén vier maanden geleden.

HENK

Dan heeft ze ons...

DIRK

Wat Jan zei: bedonderd!

HENK

En ik heb het getuigscrift. Ik moet het hebben opgeborgen. Dan is het vals! ...

TOON

Natuurlijk!

JAN

Daar kan ze de bak voor indraaien.

GERRITJE

Jessis, - daar zit ik nou van te trillen op me stoel.

MARGRIET

Ik zeg niks. Elk woord, wat je zegt is te veel.

COBA

God oh God, als pa dat allemaal te weten komt...

TOON

Hij weet het, uilskuiken! Het zijn toch de papieren die ik...

DIRK

(driftig) ... Co, doe niet zo onnozel! Toon zegt toch...

COBA

Dat is geen reden om driftig te worden!

JAN

(driftig) Nee, niet driftig worden!

DIRK

(driftig) Wel allemachtig, ben ik driftig? Jij bent driftig!

JAN

(driftig) Ik driftig? Kijk in de spiegel! ...

TOON

We weten dus nu dat blauw lakmoes rood wordt in ma's zuur verleden. Vervolgen we met de ouwe heer. Hij spekuleert.

DIRK

Spekuleert-ie!

HENK

(*de papieren inkijkend*) Jawel! Ook dat nog.

TOON

Schiet nou op. Ik moet er vandoor. Verder stonden er in de kast een hoop flesjes. - Die heb ik er in gelaten. Het eerste was háárverf...

COBA

Had je moeten meenemen voor Jan! Hahaha!

JAN

Grappig! Heel grappig, hoor!

TOON

Naast de haarverf, - een pracht verzameling kwakzalverij en slaapmiddeltjes. Nou. Meer is er niet. Geef op die portretten! (*voegt ze tezaam, schudt ze als kaarten*) Dat is de beste manier om ze op volgorde te krijgen. En de konklusie, de konklusie die er dik bovenop ligt: - 't is mis.

COBA

Wat mis?

TOON

Mis: De oude heer is gek - met een zacht lijntje naar het gesticht...

COBA

Dat is om angstig van te worden, als je eenmaal zo iets weet... Gister had pa zes ouwe klaren en vier cognacjes gedronken. O! O!

MARGRIET

En Elsje vroeg-ie hoeveel zevenenvijftig maal ik weet-zelf-niet-hoeveel was!

COBA

En wel tienmaal riep-ie Lukas III:13, Corinthe IV: 2. God oh God, wat een toestand.

DIRK

Wat staat er in Lukas III vers hoeveel?

COBA

III:13...

JAN

Waar ligt het testament, Margriet?

MARGRIET

In de linnenkast, - nee, jij niet! - dank je wel - ik zal jou laten

rommelen! (*door de serre deur.*) Elslief, ga eens even 't testament halen.

ELSJE

Waar ligt 't, ma?

MARGRIET

Achter pa z'n boorden. Voorzichtig hoor!

ELSJE

Bah, - eerst de hele avond in de serre - en dan de bijbel! (*af*)

HENK

De laatste weken vond ik hem al zo zonderling. 't Is treurig - er is géén andere verklaring voor te geven, dan, dan...

DIRK

... Dan dat-ie stápel is!

MARGRIET

(*angstig*) Het is zo. Het is zo. Je hoeft er niet aan te twijfelen. Aan het kind vertelt-ie dat een mannetjes-kanarie rammelt als je hem schudt, en dat een koe jongen krijgt als de kippen - stel je voor - een koe op eieren...

HENK

En het idiote van de polis - de absurde verspilling!

JAN

Hebben we hem niet aangeboden een lap grond achter de spoorbaan te kopen?

DIRK

En de halve stad die het weet - telefoneren in de sigarenwinkel-om-de-hoek.

ELSJE

Hier is het testament, ma. Mag ik nou binnen blijven?

MARGRIET

(*tot Jan*) Mag ze...

JAN

Nee! Nee! We zijn aan geen kinderwerk bezig!

ELSJE

(*huilend*) Ik ga naar bed! Er niet eens bij mogen zijn, als de bijbel gelezen wordt! Dat heet een feest.

TOON

Waarvoor moet ze weg? We hebben toch geen geheimen meer. Ik ga er zelf vandoor. Ga hier maar zitten, Els.

JAN

(*die heftig in de bijbel heeft gebladerd*) Lukas III:13! Lukas III:13! Ik ben net zo gek als hij om het op te zoeken! (*lezend*) "En hij zeide tot hen: Eist niet meer dan hetgeen u gezet is!" (*zich tegen het voorhoofd slaande*) "Dan hetgeen u gezet is! Dan hetgeen u gezet is!" Wat is er gezet? D'r is niks gezet!

TOON

(*die achter Elsje's stoel staat*) Willen jullie geloven, dat ik in geen twintig jaar zóveel huiselijkheid bij mekaar heb gezien? Jan op z'n trouwfeest met de bijbel in z'n handen, daar moest een foto van genomen worden! (*slaat vergenoegd een grok naar binnen*)

JAN

(*in lachen uitbarstend*) Gelijk heb je, hohoho! Hoe was 't van Korinthe?

COBA

Korinthe IV:2. Je moet niet vóór, je moet achter wezen!

JAN

(*de gezamenlijke handen, die de bladen willen omslaan, afwerend*) Lees "ik" of lezen jullie? (*een stilte*) Korinthe IV:2 : "en voorts wordt in de uitdelers vereist, dat elk getrouw bevonden worde."

DIRK

Wel allemachtig! Daar bedoelt-ie de land-kombinatie mee! Alsof we hem willen oplichten!

JAN

Als stomme koeien hebben we 't staan voorkauwen!

MARGRIET

Goddank, daar is de koe weer!

JAN

Nee, daar hebben we jou weer! (*driftig*) Zijn we d'r, ja of nee, om mekaar 't leven aangenaam te maken?

MARGRIET

(*sarrend*) Jij maakt niemand het leven aangenaam!

JAN

(drijftig de bijbel neerkwakkend) Aangenaam maken! Nog geen úúr heb jij het me aangenaam gemaakt!

MARGRIET

Jou maakt drank alleen aangenaam!

JAN

(met de vuist op tafel slaand) Als ik me niet voor de familie inhield... *(de huisbel gaat over. Plotselinge, algemene konsternatie. Een luisterende stilte. De huisschel gaat voor de tweede maal over)*

GERRITJE

Daar is al z'n leven Pancras. Die lamme kerel-van-me zou hem waarschuwen.

TOON

Ik smeer 'm! *(vlucht in de serre)*

MARGRIET

(tot Elsje) Elsjelief, ga jij eens kijken.

VAN RIJN

Goedenavond!

TOON

(die achter het glas der serre heeft geloerd, komt haastig binnen) Ah, mijn vriend, dokter Van Rijn! Bonsoir! "Mag ik even voorstellen. Mijn zuster Coba, mijn schoonzuster Margriet, mijn schat van een tante Gerritje, mijn broer Henk, mijn broer Jan, mijn zwager Dirk - Dirk trek je jas aan! - m'n nichtje Els, op school de beste op catechismus."

VAN RIJN

Goedenavond. Ja mevrouw, *(tot Margriet)* Toon vertelde me van de onplezierige familie-omstandigheden, maar óók van uw huwelijksfeest. Mag ik als vreemde eend in de bijt, beginnen met u van harte geluk te wensen.

MARGRIET

Dank u! Gaat u zitten. Wat wilt u drinken, dokter?

VAN RIJN

Wat u bij de hand heeft! *(de geopende bijbel aanwijzend)* Ik hoop dat ik niet gestoord heb?

JAN

Volstrekt niet. Volstrekt niet! Elsjelief, leg jij hem weer op z'n plaats? *(Elsje met de bijbel af)*

HENK, JAN, DIRK, MARGRIET, GERRITJE, COBA
(*gezamenlijk*) Dokter!

TOON

Susjt! Susjt! Zo hoort-ie niks! Ik ga de documents humains in de kast stoppen. Ben over een half uurtje terug. Hou wat wijn over. Dada!
(*af*)

HENK

(*snel*) Dokter, we vrezen 't ergste.

JAN

(*snel*) Dokter, 't loopt mis.

DIRK

(*snel*) Dokter, - hij is krankzinnig -

MARGRIET

(*in snikken uitbarstend*) O! O! 't Schandaal!

COBA

(*meehuilend*) Gek - op je ouwe dag!

GERRITJE

(*snel*) Dokter, hij is simpel, onnozel-simpel...
(*de hoofden buigen angstig en scherp onder de lamp naar de dokter*)

VAN RIJN

... Dames en heren, 't pijnlijke geval waarover u konsult wenst...
(*terwijl hij praat zakt het doek*)

VIERDE BEDRIJF

Pancras' huiskamer, als in het tweede bedrijf. Middag.

ELSJE

(tot Marianne, die het daags tafelkleed op de tafel legt) Hebt u al koffie gedronken?

MARIANNE

(de dienbak opnemend en voor zich houdend) Ja. Had je mee willen drinken?

ELSJE

Daar loop ik voor uit school weg. Anders zijn jullie toch niet zo vroeg.

MARIANNE

(naar de linkse deur) Als-je even wacht, breng ik een kopje.

ELSJE

Nee, dan ga ik eerst naar de boekwinkel. *(naar de achterdeur)* Marianne, is 't waar? ... *(aarzelt)*

MARIANNE

(bij linkse deur) Wat?

ELSJE

(aarzelend) Dat jij... Dat jij... Goh, wat gek, dat ik tegen jou oma moet gaan zeggen... *(gierend van 't lachen af. Marianne kijkt haar na, gaat met de dienbak door de linkse deur. Het toneel blijft enige ogenblikken leeg.)*

DIRK

(rondkijkend) In orde. Hij is er niet.

HENK

(op z'n horloge kijkend) Half een. We kunnen niet te veel tijd verliezen. Best kans, dat Jozef 'm niet zo lang aan de praat houdt.

MARIANNE

(schrikt) Meneer is er niet.

DIRK

(grof) Dat weten we. We komen voor jou.

HENK

(hem sussend) "Ik" zou het woord doen.

DIRK

(grommend) Doe dat dan! Je hoeft er geen handschoenen voor aan te trekken.

HENK

(tot Marianne) Wilt u zo vriendelijk zijn even plaats te nemen.

DIRK

(op en neer lopend, grimmig) Wel ja! Dat begint goed.

MARIANNE

(verlegen) Ik begrijp niet goed... wat...

HENK

(strak-beleefd) Wilt u zo vriendelijk zijn? *(wijst haar de stoel aan, zet zich over haar, terwijl Dirk op en neer blijft lopen en af en toe achter de tafel komt staan. (een stilte)* Juffrouw Jansen, u zult wel begrijpen... ik bedoel geen bijzondere explicatie nodig hebben van ons bezoek... *(een stilte)* M'n zwager Dirk en ik hebben op ons genomen 'n enkel woordje met u te praten.

DIRK

(hem in de rede vallend) 't Gedonder met de ouwe heer moet uit zijn!

HENK

(hem weer sussend) Dirk, "ik" zou 't woord doen.

DIRK

Het komt er bij jou als stroop uit. God beter 't.

HENK

(rustig tot Marianne) Juffrouw Jansen, we hebben gisteravond van - papa - een allerzonderlingst briefje gekregen, 'n briefje, dat we eerst als een van zijn vele moppen opvatten, dat echter géén grap was, maar een voor de familie allertreurigste gebeurtenis in het vooruitzicht stelt. Is u het met me eens, dat zoiets níét moet gebeuren. *(een stilte. Marianne draait haar stoel af)*

DIRK

(grof) Nou!

HENK

We wachten op uw antwoord.

MARIANNE

(verlegen) Ik geloof dat u beter met uw vader kunt praten.

DIRK

(bot) Da's onze zaak!

HENK

Met iemand die in zo hoge mate overspannen is als de ouwe heer, zijn we niet van plan te diskussiëren - dat wordt de zaak van onze dokter.

MARIANNE

... Dokter?

DIRK

(plomp) Ja, wat dacht je dan.

HENK

(hem met een handgebaar besussend) Kort en bondig, wil u onmiddellijk uw koffers pakken en vertrekken?

MARIANNE

(driftig) Ik denk er niet aan! Ik vind 't gemeen dat u achter de rug van uw vader om...

HENK

(scherp) We vragen niet wat ú gemeen vindt. Dat kunnen we zelf beoordelen.

DIRK

(kwaadaardig) Juist!

MARIANNE

(opstaand) Dank u. Dan weet ik genoeg.

HENK

(kalm-scherp) Juffrouw Jansen, als u de onderhandelingen, die wij zo welwillend zijn begonnen, op die manier wenst af te breken, ga ik regelrecht naar de officier van justitie met uw getuigschrift.

MARIANNE

(zich aan haar stoel vastklampend) Met welk getuigschrift?

HENK

(rustig z'n portefeuille openend en een papier ontvouwend, leest) "Ondergetekende, dokter H.J. Pieterse te Aalsmeer verklaart hierbij dat

mej. wed. M. Jansen tot zijn grote voldoening gedurende zes jaar huishoudster bij hem is geweest." Voor 'n maand of drie getekend. Vindt u 't goed dat ik dit papier naar Aalsmeer opstuur?

MARIANNE

(*neerzittend, stamelend*) Die dokter is dood...

DIRK

(*nijdig*) ... Jawel! Licht op het kerkhof naast je man!

MARIANNE

(*woest*) Geef op dat papier! (*tracht 't uit Henk's handen te scheuren*)
Geef op!

HENK

(*snel 't papier in zijn jaszak opbergend, kalm*) 't Doet me genoegen, dat u 't begint te begrijpen. Wil u nu uw koffers pakken?

DIRK

En binnen 't uur!

MARIANNE

(*ingehouden*) Uw vader weet alles, alles. Ik heb hem niets verzwegen. Wacht tot-ie hier is, en je kan horen, dat ik niet lieg.

DIRK

Aan vader hebben we lak! Een gek vindt alles goed!

HENK

Dat u papa ingepalmd heeft, hoeven we niet uit z'n eigen mond te horen! Er zijn geen woorden te vinden voor de manier, waarop u 'n ziek man 't hoofd op hol heeft gebracht, geen woorden voor de schaamteloosheid, om 'n kind, dat wie weet welke vader heeft, ons op 't dak te schuiven. Wilt u dadelijk uw koffers pakken en dit ding terug hebben? - Of? ...

MARIANNE

Nee! Alleen als hij me de deur wijst!

HENK

(*kalmer*) Ik dacht dat u voorzichtiger was.

MARIANNE

(*bevend, met stijgende hartstocht*) Hij weet, dat ik hem neem voor m'n zoon, enkel voor m'n zoon. - Maar jullie - jullie zijn schoften. Ik heb dat ding alleen maar geschreven, om mijn kop boven water te houden! Ga naar de officier van justitie! Zeg 'm, dat ik me voor m'n kind rot gewerkt heb, dat ik tien jaar lang van deur naar deur ben

gejaagd – als een meid heb gesjouwd en gesloofd – om 't kind eten te geven. (*in snikken voortrazend*) Zeg 'm, dat ik tegen je vader jà heb gezegd, omdat-ie geen leven heeft bij jullie egoïsten – omdat-ie zo dwaas was – ja, hij is gek, hè, als-ie mijn zoon iets geven wil, zo dwaas om mijn Frans, die bij vreemden, vréemden uitbesteed is, in z'n huis te willen nemen! Zeg 'm, dat ik gek ben, stapelgek op m'n kind. (*valt snikkend met het hoofd op de tafel*)

HENK

(*na een stilte*) We zijn geen beesten, juffrouw Jansen. We zijn volkomen bereid voor u te doen wat wij kunnen. Tranen helpen ons niet verder. Maak een eind – aan die beroerde geschiedenis – en ik geef u een – een uitstekend getuigschrift – in plaats van dit hier.

DIRK

(*ruw-goedig*) Met een getuigschrift van ons – kun je overal terecht.

MARIANNE

(*driftig opstaand*) Nee! Ik vecht voor me kind! Pancras weet 't, wéét 't.

HENK

(*z'n jaszak bekloppend*) Ik waarschuw u – binnen 't uur!

DIRK

We zullen je leren briefjes te schrijven uit Aalsmeer!

MARIANNE

(*driftig*) Geef 't maar aan! Geef 't maar aan! Geen stap doe ik voor jullie! Alleen als Pancras me wegstuurt. (*af*)

DIRK

Nou? Ben je nou tevreden? Verdomme zeg, wat 'n fatsoenlijk gewauwel voor niks! Vooruit direkt naar de officier van justitie.

HENK

Nee.

DIRK

(*nijdig*) Nee?

HENK

Nee, zeg ik. Dat ding heeft morgen net zo veel waarde als vandaag. We zullen onder mekaar nog eens kalm overleggen – (*op z'n horloge kijkend*) Kom, we hebben geen minuut te verliezen.

DIRK

Nee, ik blijf er bij als Van Rijn hem onder handen neemt.

HENK

(de schouders ophalend) Praat toch geen onzin. Van Rijn kan jouw hulp missen. *(bij de achterdeur)* Ik hoor iemand, laten we achteruitgaan. *(beiden af)*

ELSJE

(kijkt rond, opend de voorste linkerdeur) Juffrouw Marianne! *(gaat naar de rechtse deur)* Juffrouw Marianne! *(werpt haar boekenpakje op tafel, opent het boterhammentoetje, hapt in 'n boterham, slaat 'n leerboek open)*

PANCRAS

(smijdt hoed en jas op 'n stoel) Wat doe jij hier?

ELSJE

Dag opa!

PANCRAS

Heb je geen school?

ELSJE

Jawel, maar ik wou me boterhammen hier opeten.

PANCRAS

Zo. Enkel boterhammen opeten?

ELSJE

(verlegen) Ja, opa. En - enne - enne...

PANCRAS

... Wat enne! Nou, schiet op! Anders ben je ook niet op je mondje gevallen.

ELSJE

(nog meer verlegen) ... Enne - ik wou u feliciteren... Enne vragen wanneer de bruiloft is.

PANCRAS

(bij haar aan tafel neerzittend, vriendelijk haar handen nemend) Zo. Ik dacht dat je door hùn was gestuurd, dat ze je...

ELSJE

Wat opa?

PANCRAS

(grommend) Nee, niks!

ELSJE

U mag vóóral niet zeggen, dat ik hier ben geweest, opa. Want ze zijn zó uit hun humeur, zo vréselijk uit hun humeur.

PANCRAS

Nee toch! Hebben jullie gisteravond geen bruidsuikers gegeten?

ELSJE

Nee, opa, niet een.

PANCRAS

Hier heb je 'n gulden. Dan kan jij de klas trakteren.

ELSJE

Dank u wel. Daar krijg u drie zoenen voor. Opa, weet u waar ik vannacht over heb liggen denken.

PANCRAS

Daar heb ik nou geen flauw idee van.

ELSJE

Als u trouwt, moet ik tegen juffrouw Marianne oma zeggen - moet ik tegen uw kindertjes oom en tante zeggen - en dan zijn de kindertjes van die kindertjes neefjes en nichtjes van me, niet?

PANCRAS

(*na een nadenkende stilte*) Ja - als je 't me niet kwalijk neemt, ik heb zo vèr nog niet gerekend.

ELSJE

Wat krijgt u liever, opa, een jongen of een meisje?

PANCRAS

Zou jij je boterhammen niet eten? Wat voor een boek heb je daar?

ELSJE

M'n Engels.

PANCRAS

(*lezend*) "Mijn broer slaapt nog. Ik geloof dat u te veel slaapt. Ik slaap gewoonlijk acht uur. Vroeger sliep ik langer". Wat is dat?

ELSJE

Moeten we in 't Engels vertalen.

PANCRAS

(*weer lezend*) "Mijn moeder leest 's avonds de bijbel. Wij lezen de bijbel aandachtig. De bijbel bevat schone spreuken en wenken".

ELSJE

Opa, scheidt u nou uit! Gisteravond hebben ze thuis ook al over de bijbel gehad. Het was helemaal geen feest.

PANCRAS

Geen feest? Dat zal van blijdschap geweest zijn.

ELSJE

Nee hoor. Ik moest elke ogenblik in de serre. Alsof je in de serre niet horen kan wat ze zeggen.

PANCRAS

Heb jij staan luisteren?

ELSJE

Ze zeiden, ze zeiden...

PANCRAS

(z'n hand op haar mond leggend) Niet klikken. Mond houden.

ELSJE

Als u alles wist.

ELSJE

Nou, mooi feest was 't. Oom Toon is zo dronken geworden, dat-ie bij ons op de logeerkamer moest en die dokter, zat de hele avond met oom Henk en oom Dirk en met pa in 'n hoekje te fluisteren.

PANCRAS

Welke dokter?

ELSJE

Zo'n lange. U zal hem wel zien. Hij zou naar ú toekomen.

PANCRAS

Een dokter? Zou die hiér? ...

ELSJE

Ja, Opa, telkens zeiden ze...

PANCRAS

Mond houden. Ik wil niks weten.

ELSJE

Al kletsen ze nog zo, ik hou heel veel van u - heel veel en ik zal erg blij zijn, als er een nieuwe oma bij komt. *(bel gaat)*

PANCRAS

Ga jij eens kijken wie daar is.

(Elsje gaat weg, komt terug met kaartje.)

PANCRAS

Zo. (*bekijkt het kaartje enige keren*) Els - kindje, ik krijg bezoek. Wil jij zolang hiernaast wachten?

ELSJE

Nee, opa, dan wordt het te laat voor school.

PANCRAS

En je boterhammen?

ELSJE

Die eet ik onderweg wel op. (*Zoent hem*) Dag, opa.

PANCRAS

Oh, en laat je die meneer even binnen?

ELSJE

Goed hoor - dag opa.

PANCRAS

Dag grote meid. (*Elsje af. Hij gaat naar de voorste linkerdeur, roept.*)
Marianne! Marianne!

VAN RIJN

Meneer Pancras Duif?

PANCRAS

(*bekijkt hem scherp, glimlacht vriendelijk*)
(*lezend*) "Dr. A. van Rijn. Psychiater."

VAN RIJN

Meneer Duif...

PANCRAS

(*nog steeds het kaartje lezend*) Psy-psy-chiater.

VAN RIJN

Meneer Duif, gisteravond...

PANCRAS

Wat is dat: Psy-psy-psy-chiater, als ik vragen mag?

VAN RIJN

(*met beschaafde aarzeling*) O, zomaar een titel... De een is specialist in neus- en oorziekten, zo ben ik - dat is overigens bijzaak - 'n specialist (*aaizelend*) in ziekten van de ziel.

PANCRAS

Zo. Zo. En is dat 'n mooi vak, meneer... meneer Van Rijn?

VAN RIJN

(glimlachend) Oh, mooi! Elk métier heeft zijn mooie en zijn lelijke kanten.

PANCRAS

(lachend) Ja, ja! Ja, ja! Maak het u gemakkelijk.

VAN RIJN

Meneer Duif, ik kom hier met een minder prettige opdracht.

PANCRAS

(naar het sigarenkastje toegaand) Nou, laten we het dan maar gezellig maken. Wilt u een sigaar? (het kastje openend)

VAN RIJN

Nee dank u. Ik rook niet. Als ik niet indiscreet ben, wat heeft u daar een vreemde collectie flesjes?

PANCRAS

(met enige flesjes in de hand) Tja, dat is nu mijn specialiteit! Spijkerbalsem. Slaappillen. Zalf, poeders! En 'n middel om je haar te verven. Ga ik vanavond doen. Of is dat ongezond, je haar verven?

VAN RIJN

(glimlachend) Ongezond, och! Kwaad kan het niet.

PANCRAS

Dank u. Dat is een advies, dat me tenminste niks kost. (sluit de sigarenkast)

VAN RIJN

(strijkt een lucifer af) Nee, blijft u even staan. (glimlachend) Heeft u iets aan uw linkeroog?

PANCRAS

(wantrouwend kijkend, terwijl Van Rijn weer gaat zitten) M'n linkeroog is niet zo goed meer.

VAN RIJN

Heeft dat een oorzaak?

PANCRAS

U wilt dat graag weten?

VAN RIJN

Nieuwsgierigheid van een dokter.

PANCRAS

Zo. Nou, ik ben als smidsknecht 'ns bijna van een dak gevallen. En met me oog in een spijker terecht gekomen.

VAN RIJN

U neemt me niet kwalijk, als ik daarover wat meer vraag?

PANCRAS

(scherp-wantrouwend) Waarover?

VAN RIJN

Over uw oog, dat, als ik me niet vergis, ongevoelig is.

PANCRAS

Wilden mijn kinderen dat soms weten?

VAN RIJN

Pardon...

PANCRAS

Hebben jullie dat gisteravond bij Jan bedisseld?

VAN RIJN

Pardon... "Jullie"? Er is niets bedisseld -ik zit hier als een onpartijdige vreemde tegenover u. En ik zei u al, ik kom met een minder prettige opdracht.

PANCRAS

(ingehouden) Wat voor opdracht?

VAN RIJN

(beschaafd-aarzelend) Met de opdracht om... om...

PANCRAS

(grimmig-snel) ... Om te zien of ik krankzinnig ben! *(Van Rijn knikt aarzelend)* Dus jouw zielkunde is om te kijken of mensen gek zijn? Vandaar die grap met die lucifer? Dus jij komt een vader beloeren op verzoek van zijn kinderen?

VAN RIJN

(kalm, opstaand) Als u op deze toon verder gaat, zal ik zo vrij zijn me terug te trekken.

PANCRAS

Ik heb je niet laten roepen.

VAN RIJN

Uw drift en opvliegendheid, meneer Duif, zijn niet in uw voordeel.

PANCRAS

Had u een lachend gezicht verwacht?

VAN RIJN

Dat zou inderdaad verstandiger zijn. Ik ben niet uw vijand. Ik doe eenvoudig als medicus m'n plicht - op verzoek van uw kinderen. - Wilt u me nog een ogenblik te woord staan?

PANCRAS

Ga zitten. Je hebt gelijk. Als je nijdig wordt, ben je gek. En als je 't níét wordt, ben je 't óók. Nou jij.

VAN RIJN

Nu zijn we op de goede weg. Wanneer is dat met uw oog gebeurd?

PANCRAS

Vraag het Jacob Dulk. Hij was erbij toen het gebeurde.

VAN RIJN

Ik kan 't zonder getuigen. Eén enkel nauwkeurig onderzoek bij mij thuis, is meer dan genoeg.

PANCRAS

Ik zal niet geloofd worden. Ik wil dat je 't hoort uit zijn eigen mond.
(gaat weer zitten)

VAN RIJN

Meneer Duif, wanneer een man op úw leeftijd wil hertrouwen met een jonge huishoudster van slechte reputatie - ik fantaseer niets, meneer Duif, slèchte reputatie - wanneer die man behalve diverse kleine gebreken, als bijgeloof, drift, grapjes met thee en odeur - lacht u maar niet...

PANCRAS

Hahaha! Hij was goed! Toch was ie goed!

VAN RIJN

... Wanneer een man slaapmiddelen gebruikt dat kan u niet ontkennen - een extra slot op z'n kamerdeur nodig heeft - een elektrische bel laat aanleggen - alles om zekere onverklaarbare angsten, wanneer een man aan z'n eigen dochter vertelt, dat hij achter elkaar zes ouwe klare en vier cognacjes drinkt...

PANCRAS

(in lachen losbolkend) Hahaha! Ja, twéé kruiken Bols! Hahaha!

VAN RIJN

Is u altijd zo vrolijk in ernstige omstandigheden?

PANCRAS

Ja! Ik heb ik geen tijden zo gelachen!

VAN RIJN

Dat doet me genoeg. Wanneer een man aan de ene kant weigert z'n kinderen in serieuze zaken te steunen, aan de andere kant blijkt geeft buitengewoon verspilziek te zijn - 'n dure ring koopt, 'n piano koopt...

PANCRAS

... Huurt!

VAN RIJN

Koopt - nou jukt u.

PANCRAS

Ik heb...

VAN RIJN

U heeft 'm gekocht, de ring voor driehonderdvijftig, de piano voor ruim tweehonderd...

PANCRAS

(scherp) Hoe weet jij dat?

VAN RIJN

Ik weet meer. Vandaag zou u een polis van vijftig mille op juffrouw Jansen laten overschrijven.

PANCRAS

(snel-opstaand en op 't kastje toelopend, kijkt de papieren na, fixeert de dokter) Zijn ze aan de papieren geweest? (woest) Hebben de schoften... (houdt zich in, sluit het kastje) Wie heeft dat gedaan?

VAN RIJN

(reactie)

PANCRAS

Dat heeft die schooier gelapt... Antoine Pallesoe - (begint in ingehouden drift te hakkelen) Palle-Palle-Palle...

VAN RIJN

(hem scherp observerend) Wat zegt u?

PANCRAS

(afwezig-hakkelend) Antoine Pallesoe-Palle-Palle... (zit gebroken, haalt moeilijk de schouders op. Een stilte)

VAN RIJN

Wat zegt u?

PANCRAS

An-An-An-Antoine Palle-Palle-Pallesoe... hebben ze haar papieren ook ingekeken?

VAN RIJN

Dat zou ik u niet kunnen zeggen. Mijn bezoek is afgelopen, meneer Duif. Ik weet wat ik als medicus weten moet. Zullen we afspreken dat u deze week als 't u gelegen komt, bij me aanwipt? *(het kaartje van tafel nemend en daarop iets schrijvend)* Hier is mijn adres. Mag ik er op rekenen? Ik denk dat - dat in ons aller belang is. Verstaat u me, meneer Duif? Goedemiddag.

PANCRAS

(staat moeilijk op, opent het sigarenkastje, kijkt de papieren na, zoekend of er geen ontbreekt, bergt ze in z'n binnenzak, trekt de voorste linkerdeur open, roept:) Marianne! Marianne! *(dan snel, loopt hij naar de achterdeur, zet de hand achter 't oor, in beluistering van de geluiden beneden, smijt de deur toe, gaat in de leunstoel bij de schouw zitten)*

COBA

(verlegen met Jan binnentredend) Dag pa. Hij is er niet, Jan.

JAN

Susjt! Hij is er wel. Dag papa. *(een stilte)* Dag pápá. *(een stilte. Coba zit verlegen aan de tafel)* We hebben u gisteravond bij ons verwacht. *(Pancras beweegt niet)* Pápá, hoort u me?

COBA

Papa, Jan praat tegen u. *(Pancras draait even 't hoofd naar hen toe, kijkt ze allebei aan, valt weer in de leunstoel terug)*

COBA

(aarzeland en verlegen) God oh God, papa, wat kijk u raar! Jan en ik wilden...

JAN

(aarzeland) Ja, we wilden...

COBA

... We wilden eens met u praten.

PANCRAS

(zich weer langzaam naar hen toedraaiend) Hoeft niet meer. Dat hebben jullie al laten doen.

JAN

De laatste tijd hebt u zo zonderling gedaan...

COBA

... Ja, zó vreemd...

JAN

... Kinderen op leeftijd raadpleeg je...

COBA

... Die raadpleeg je natuurlijk...

JAN

Die dring je zó'n vrouw niet op...

COBA

Nee, dat doe je niet, pa...

JAN

... Als we hard handelen, is 't voor uw bestwil...

COBA

... Ja, pa, waarvoor zou 't anders zijn?

JAN

... Ik hoop nooit meer zo'n pijnlijk feest te hebben als gisteravond.

COBA

We waren allemaal kapot.

JAN

Ik heb tenminste geen oog dichtgedaan.

COBA

Al denkt u nou nog zo slecht over ons, later zal u ons dankbaar zijn.

JAN

Ja, zegt u nou zelf.

COBA

Toe, pa, zit niet zo akelig stil.

JAN

Je bent er om elkaar 't leven aangenaam te maken, ja toch?

DIRK

(*met Henk binnentredend*) Goeiemiddag!

HENK

Dag papa.

COBA

(*zachtjes*) Hij zegt geen woord.

HENK

Papa, we moeten eens ernstig met u praten.

DIRK

Ja, 't loopt de spuigaten uit!

HENK

Op ons verzoek, en daar komen we rond voor uit, is daarnet dokter Van Rijn bij u geweest. U was zo nerveus, zo...

PANCRAS

... Zo gek...

HENK

... Dat we - dat we, 't noodzakelijk vonden...

HEIN

Goeje middag. Stoor ik de familie?

PANCRAS

Jij stoort het minst. Als je even vroeger was gekomen, had je een dokter uit 't gekkenhuis bij me kunnen vinden. Dat hebben m'n kinderen gedaan.

HEIN

(*de anderen dof aankijkend*) Hebben jullie...

PANCRAS

Gisteravond bekonkeld. Gisteravond. En de papieren, daar uit 't kastje, de papieren die ik jóú had laten zien, hebben ze eerst gestolen, om beter te weten hóé gek ik was.

HEIN

Dat is geen nieuws voor me. Ik wou je komen waarschuwen - onderweg heb ik me bedacht. 't Is beter zó. Nou zit je ineens midden in de volle pret, die ik je voorspeld heb!

HENK

Ja, is dat soms ònze schuld! Gewoon enorm! "Wij" hebben die ellende aangehaald! Wij moeten onze ogen sluiten voor 'n schandaal met, met...

DIRK

Met een meid van de straat...

PANCRAS

(driftig opstaand, ingehouden, dreigend) Pas op! Pas verdomme op...

DIRK

(driftig) ... Ja, met een meid, die God betert 't, valsheid in geschrifte pleegt...

PANCRAS

(zich nog bedwingend) Pas op, ik waarschuw je...

DIRK

(grof) ... Waarschuw je? Ik leg m'n woorden niet in watten. Als een kat met een muis heeft ze met je gespeeld. Ze heeft het wel in de gaten gehad, dat je... dat je... *(tikt zich tegen 't voorhoofd)* 't Loeder.

PANCRAS

(stuift verwoed op hem toe) Schoft. Vuile schoft. *(wordt door Jan en Hein weerhouden)*

HEIN

Pancras! Pancras!

COBA

(huilerig-gillend) O, pa! Pa! Pa! Kom tot uzelf!

PANCRAS

(hees) De deur uit, jij! De deur uit!

COBA

Toe Dirk, wees jij de verstandigste!

PANCRAS

(hees) D'r uit, zeg ik je!

DIRK

(grimmig) Ik zal gaan. Maar eer jij met dat schepsel trouwt, eer jij 'n polis van vijftig mille...

COBA

(hem huilerig de deur uitduwend) ... Toe ga nou. Ga nou weg. *(Pancras wankelt naar zijn stoel terug. Een lange stilte)*

HENK

Papa, dat zulke scènes voorvallen, vind ik méér dan ergerlijk. *(een stilte)* Dirk heeft op z'n eigen ruwe manier gezegd, wat we allemaal denken, allemaal, zonder uitzondering, papa...

PANCRAS

Als je nog wat te zeggen hebt, zeg het dan maar tegen m'n advocaat.

HENK

Dus u maakt er advocatenwerk van?

PANCRAS

Ja.

HENK

Dus u gaat door?

PANCRAS

Vraag 't m'n advokaat...

HENK

Zoals u wil. Dan maar 'n publiek schandaal! (*tot Coba*) Eh bien? Nous n'avonçons pas.

COBA

Il faut lui dire doucement, ce que le médecin a dit en bas.

HENK

Dis-le toi même. Ça me déqôte.

COBA

Je ne dis rien en présence de son frère.

PANCRAS

(*die met stijgende verbittering het Frans gesprek heeft gevolgd*) Duurt 't nog lang?

HENK

We wilden u alleen nog zeggen, papa, dat één van ons bij u in huis blijft.

PANCRAS

Er blijft niemand... Ik heb hulp genoeg.

HENK

Die hulp gaat er vandaag uit. Wij hebben de huishoudster aangezegd...

PANCRAS

Nou raad ik je nog één ding, dat als jij op die toon blijft doorgaan, die toon waartegen ik vroeger opzag, en waarom ik nou lach, dat ik je dan 't pak ransel zal geven, dat je in je jeugd tekort bent gekomen. Verstaan, meneer de directeur? De gedelegeerde kommissaris heeft nog altijd smidshanden aan zijn lijf.

HENK

O - Eerst tegenover Dirk, nou tegenover mij.

COBA

(huilerig) God oh God, pa wat scheelt u toch! Als u dat mens laat lopen, is de hele kwestie van de baan. Is de nagedachtis van moeder voor 'n man op uw leeftijd niet genoeg!

JAN

Precies wat 'k denk! Hoe kan 'n man twee keer trouwen. Hoe kan men zich de last aanhalen?

HENK

Ik zeg geen woord meer. Ik moet naar de zaak. Coba wil jij...

PANCRAS

En nou jullie eruit of ik eruit.

COBA

Nee pa, u blijft thuis. Dan gaan wij natuurlijk. Dag pa! (zij, *Henk en Jan af*)

HEIN

(op en neer lopend. Een stilte) Nou? Sta je als een schip in de mist, ja of nee? Was 'n eindje touw of een open gaskraan niet gemakkelijker geweest? - Nou? - Eergisteravond had jij toch 't hoogste woord?

PANCRAS

Ze hebben een dokter gestuurd om me te onderzoeken.

HEIN

Ja. Valt me nog mee.

PANCRAS

Ze hebben mijn en háár papieren uit m'n kast gestolen.

HEIN

Valt me ook mee. Voor wat hoort wat. Je wou eergisteravond je kop niet onder de kraan houden, nou heb je 'm in een wespennest gestoken - en wat voor wespennest! - Je had 't niet beter kunnen verzinnen - "ik" ben God zij dank verstandiger: overmorgen zeil ik naar de West - uit de buurt van de klippen.

PANCRAS

Ga je weer váren?

HEIN

Ja. (in poging Pancras op te vrolijken) 't Werd me te machtig. Ik kon me niet meer bewegen of ik trapte op haar tenen. Een vrouw met wie je overhoopt ligt, heeft enden van tenen, enden van tenen. Terwijl ik vaar, laat ik de tand des tijds aan haar knagen. Die liever als ik. Zit

niet als een geknakte paardebloem! Ga mee naar de West! Als jij zeventig bent, zit zij met een lang gezicht, of haalt er een derde bij. Menagerie à trois! Zij hebben Frans gesproken, laat mij 't ook 'ns doen! - Vrouwen... Vrouwen... Toen ik 'r vanmorgen zei, dat ik het ruime sop lekkerder vond als m'n soppie thuis, dat ik weer varen ging, zei ze dat 'r hart stil stond. Dat is niks, zei ik: laten stilstaan tot ik weer terug ben.

PANCRAS

Hahaha!

HEIN

Goed zo. Blijven lachen! Wie 't laatst lacht, lacht 't best. Is er nog koffie?

PANCRAS

We hebben al koffie gedronken. Vróéger koffie gedronken, omdat ze me met 'n foef van huis hebben gehaald. Roep Marianne of misschien staat daar nog wat.

HEIN

(in de kast zoekend) Geen koffie, wel cognac...

PANCRAS

Geef mij er ook een.

HEIN

Anders drink jij toch nooit...

PANCRAS

Vandaag wel.

HEIN

(schenkt in, geeft Pancras 'n glaasje) Alsjeblieft! Proost. Op 't wespen-nest.

PANCRAS

Proost. (*drinkt 't glas in één teug leeg*)

MARIANNE

(gekleed om uit te gaan) Ik wou even...

PANCRAS

Ga je uit?

MARIANNE

Ja, meneer.

PANCRAS

Menéér... Menéér?...

MARIANNE

Ik wou u even alleen spreken.

HEIN

Begrepen. Goiedag. Misschien kom ik vanavond nog even terug.
Dag schoonzuster.

MARIANNE

(*aarzelend*) Ik wou u alleen spreken, meneer...

PANCRAS

Meneer! Je zou toch Pancras zeggen.

MARIANNE

Dat zal ik nooit meer zeggen, meneer. Ik heb m'n koffer gepakt.

PANCRAS

Je koffer gepakt? Wat bedoel je?

MARIANNE

Ik bedoel, dat ik wegga.

PANCRAS

Weg?

MARIANNE

En ik wilde graag, dat u me een getuigschrift gaf, in plaats van het valse, dat uw zoon Henk heeft.

PANCRAS

(*ingehouden*) Wät is er verdomme gebeurd?

MARIANNE

Er is niks gebeurd.

PANCRAS

Er is wel wat gebeurd! Ji bent niet ineens uit jezelf omgeslagen. Je koffer gepakt, een getuigschrift... (*driftig*) wat is er gebeurd? Hebben ze jou...

MARIANNE

Nee. Ik ga uit mezelf.

PANCRAS

Dat lieg je!

MARIANNE

Ik lieg niet. Ik heb nagedacht. 't Kan niet. 't Mag niet. Ik heb alleen ja gezegd voor m'n zoon en voor u.

PANCRAS

Wie heeft jou bepraat?

MARIANNE

Niemand. Ik heb aan de deur geluisterd - toen die dokter er was - toen uw kinderen er waren. - 't Is voor iedereen beter dat ik ga. - We hebben allebei geleerd waar we ons aan te houden hebben.

PANCRAS

Hebben ze je soms omgekocht?

MARIANNE

Ik heb vandaag zóveel gehoord, dat dàt er nog wel bij kan.

PANCRAS

(snel) Dus ze hebben wèl met je gesproken!

MARIANNE

Wèl of níét, 't doet er niet toe. Ik zeg u de dienst op. Ik ga in ùw belang.

PANCRAS

(zich driftig 'n glas cognac inschenkend en dat leegdrinkend) In mijn belang! In mijn belang! Jij bent 'n...

MARIANNE

Niet doen. Daar zou u later spijt van hebben. Hier is uw ring... (*legt de ring op tafel. Driftig zwiept Pancras 'm naar een kamerhoek. Zij raapt hem op, legt hem op de piano*) En geeft u mij een getuigschrift. Zònder getuigschrift ben ik net zo ver, als toen ik hier kwam.

PANCRAS

Vraag 't hùn! Schrijf er zelf een! - Je kan 't, verdomme, toch zo goed!

MARIANNE

(zich bedwingend) Wilt u me dan m'n papieren terug geven? (*bevend sorteert hij de papieren op tafel, werpt ze haar toe*) Dank u. (*gaat op de deur toe*)

PANCRAS

Marianne! Marianne! Als jij weggaat...

MARIANNE

Ik ga weg. Ik ben dwaas geweest. U te goed.

PANCRAS

Marianne, je weet dat ik 't niet uithoud, dat ik je nodig heb, dat ik bang ben, alléén in dat vervloekte huis! ...

MARIANNE

(*aarzelend, zacht*) Dan moet u 'n andere huishoudster nemen, meneer...

PANCRAS

(*heftig*) Marianne, als je gaat, als jij weggaat...

MARIANNE

Ik moet, meneer... ik moet!

DOEK